

การบริหารจัดการทรัพยากรร่วมบนฐานการสร้างความมั่นคงทางนิเวศ
อย่างยั่งยืน กรณีศึกษาประมงพื้นบ้านชายฝั่งทะเล

อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี

Common - Pool Resources Based on Creating Sustainable Ecological
Security: A Case Study of Local Coastal Fisheries in Laem Sing District,
Chanthaburi Province

อัศวิน แก้วพิทักษ์ (Ussavin Kaewpitak)¹

กัมปนาท เบ็ญจนาวี (Kampanart Benjanavee)²

นักรบ เทียรอำ (Nakrob Thianam)³

เชษฐัฐณรัช อรชุน (Chetnarat Orachun)⁴

จตุตินันท์ ขวัญเนตร (Jutinan Kwunnate)⁵

สิตางค์ เจริญวงศ์ (Sitang Chareanwong)⁶

^{1,2,6} อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์บัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University

^{3,4,5} ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์บัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Assistant Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences Rambhai Barni

Rajabhat University.

E-mail: ussavin.k@rbru.ac.th

Received: 6 October 2024

Revised: 2 December 2024

Accepted: 3 December 2024

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมบนฐานการสร้างความมั่นคงทางนิเวศ
อย่างยั่งยืน กรณีศึกษาประมงพื้นบ้านชายฝั่งทะเล อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลและปัญหาของชาวประมงพื้นบ้าน เพื่อเสนอตัวแบบการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมบนฐานการสร้างควมมั่นคงทางนิเวศอย่างยั่งยืนของชาวประมงพื้นบ้าน อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และเสริมด้วยการเก็บข้อมูลจากวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึก และเสวนากลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงพื้นบ้าน ช่วงก่อนรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เกิดการแย่งชิงทรัพยากรชายฝั่งระหว่างเรือประมงพื้นบ้านและเรือประมงพาณิชย์ ภายหลังรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ทำให้กฎหมายและบทลงโทษมีความเข้มงวดขึ้น ทำให้ชาวประมงพื้นบ้านเริ่มทำการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล เช่น การทำบ้านปลาหรือซั้งกอในเขตสามไมล์ทะเล ฯลฯ แต่ปัญหาที่ทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรยังไม่ประสบผลสำเร็จ ได้แก่ ปัญหาการห้ามทำการประมงทะเลในเขตทะเลนอกชายฝั่ง ปัญหาเรือลากกระพอนทำลายหน้าดินทะเลชายฝั่ง ปัญหาการสร้างกีดกั้นชุมชนที่ขาดความเป็นเอกภาพ ปัญหาการถูกผลักดันให้ลดเขตทะเลชายฝั่ง และปัญหาการเป็นตัวแทนในการมีส่วนร่วมของชาวประมงพื้นบ้าน ข้อเสนอตัวแบบในการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมบนฐานการสร้างควมมั่นคงทางนิเวศ อาทิ การใช้หลักทรัพยากรร่วม ชุมชนจัดการตนเอง การบริหารจัดการร่วมกับภาครัฐ การบริหารจัดการภาคีเครือข่าย และการกำหนดผู้ใช้ทรัพยากร

คำสำคัญ: การบริหารจัดการทรัพยากรร่วม, ความมั่นคงทางนิเวศ, ประมงพื้นบ้าน, ประมงชายฝั่งจันทบุรี

Abstract

The research article aims to study coastal resource management and Problems of local coastal fisheries to propose a management model based on sustainable ecological security for local coastal fisheries in Laem Sing District, Chanthaburi Province. This article employs a qualitative research approach, utilizing Participation Action Research-PAR and supplemented by collecting data from documentary research, In-dept interview and focus group. The findings indicate that prior to the National Council for Peace and Order (NCPO) government, there were conflicts over coastal resources between local fishing boats and commercial fishing boats. After the NCPO government took office, stricter laws and penalties were enforced, prompting local coastal fisheries to begin conservation efforts, such as creating artificial fish habitats within the three-nautical-mile zone. However, the resource management Problems that remain unresolved include the ban on offshore fishing, the destruction of coastal seabeds by jellyfish trawlers, the lack of community unity in rule-

making, pressure to reduce the coastal fishing zone, and inadequate representation of local coastal fisheries in participatory processes. The proposed model for common-pool resources based on sustainable ecological security includes the principles of common-pool resources, community self-governance, co-governance with government agencies, network management and resource user identification.

Keywords: Common-Pool Resources, Ecological Security, Local Coastal Fisheries, Chanthaburi Coastal Fisheries

บทนำ

พัฒนาการวิถีชาวประมงพื้นบ้านในอำเภอแหลมสิงห์ ได้ดำเนินไปถึงจุดที่เรียกว่า ผู้ผลิตรายย่อยอิสระ ซึ่งศักยภาพโดยทั่วไปไม่สามารถเทียบได้กับเรือประมงพาณิชย์ในพื้นที่ ประกอบกับปัญหาจำนวนสัตว์น้ำเริ่มลดน้อยถอยลง ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรที่เหลืออยู่บริเวณชายฝั่งทะเล ถึงแม้ว่าหน่วยงานภาครัฐจะมีกฎหมายรองรับในประเด็นดังกล่าว แต่กลับพบว่ายังมีเรือประมงพาณิชย์บางส่วนที่ฝ่าฝืนกฎหมาย ส่งผลให้ทรัพยากรชายฝั่งทะเลถูกคุกคาม รวมถึงผลกระทบจากกฎหมายประมงที่ส่งผลต่อชาวประมงพื้นบ้านที่ทำผิดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ด้วยภาระที่ต้องแบกรับรวมถึงการดำรงชีพ ทำให้กลุ่มประมงพื้นบ้านยังคงรักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมโดยไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (อัศวิน แก้วพิทักษ์, 2558, หน้า 72; พรเทพ ทองดี, ม.ป.ป., หน้า 2)

ต่อมาหลังจากที่กลุ่มประมงพื้นบ้านปากน้ำแหลมสิงห์ ได้เริ่มรวมกลุ่มทำกิจกรรมการอนุรักษ์ชายฝั่งทะเล โดยเริ่มจากการสร้าง "กระบวนการมีส่วนร่วม" ระหว่างคนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนในท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการประมงร่วมกัน ผ่านการทำกิจกรรมอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำและแหล่งอาศัยสัตว์น้ำ โดยการทำบ้านปลา (ซั้งกอ) หนึ่งในแนวทางการอนุรักษ์ที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งได้รับการถ่ายทอดประสบการณ์มาจาก "ชุมชนประมงพื้นบ้านอ่าวคันกระได" จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่ขึ้นชื่อว่าเป็นชุมชนประมงต้นแบบในการส่งเสริมการทำประมงยั่งยืนมานานหลายปี (สมาคมรักษ์ทะเลไทย, 2563)

อย่างไรก็ดี บทความฉบับนี้ต้องการถกเถียงว่าถึงแม้ว่าทางกลุ่มประมงพื้นบ้านจะมีความพยายามในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลด้วยการทำบ้านปลา (ซั้งกอ) และเป็นสัญลักษณ์ในการแสดงอาณาเขตทะเลชายฝั่ง ไม่ให้เรือประมงพาณิชย์เข้ามาในเขตทำการประมงของเรือประมงพื้นบ้าน แต่กลับพบว่าแนวทางดังกล่าวกลับยังไม่สามารถสร้างความมั่นคงทางนิเวศอย่างยั่งยืนได้ ซึ่งจะพบปัญหาที่ผ่านมา ดังนี้ (นาย ก นามสมมติ (นายกสมาคมประมงพื้นบ้าน), สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2566,)

อัศวิน แก้วพิทักษ์ และคณะ

ประการแรก เครือข่ายการบริหารจัดการทรัพยากรเป็นไปอย่างหลวม ๆ ซึ่งเดิมที่จุดเริ่มต้นในการบริหารจัดการทรัพยากร มีแรงจูงใจมาจากความต้องการให้ทรัพยากรสัตว์น้ำชายฝั่งทะเลเพิ่มขึ้น จึงทำให้เกิดเครือข่ายการมีส่วนร่วมขยายเป็นกลุ่มใหญ่ แต่ภายหลังจากการดำเนินกิจกรรมผ่านไปประมาณ 2 ปี เริ่มเห็นผลลัพธ์จากปริมาณสัตว์น้ำที่เพิ่มขึ้น ทำให้ชาวประมงพื้นบ้านเริ่มมีรายได้ที่ดีขึ้น แต่เนื่องด้วยแรงจูงใจดังกล่าวกลับเริ่มน้อยลง ทำให้การรวมกลุ่มไม่เกิดความเหนียวแน่นดังเดิม

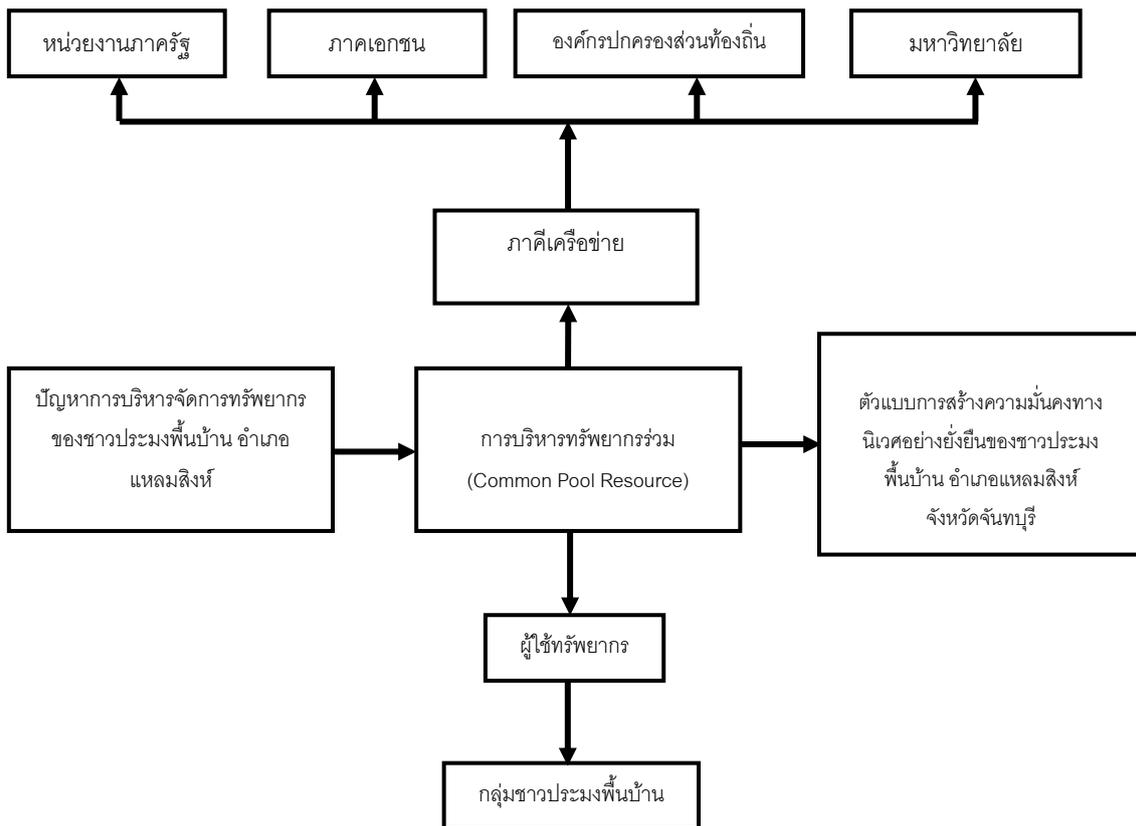
ประการที่สอง ชุมชนขาดองค์ความรู้ทางวิชาการในการจัดระบบการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล ทำให้ชุมชนไม่สามารถสานต่อกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งอาจทำให้ความสมบูรณ์ทางนิเวศอาจกลับมาถึงขั้นวิกฤตอีกครั้งหนึ่ง หากขาดการเชื่อมร้อยระหว่างภูมิปัญญาพื้นบ้านและองค์ความรู้ทางวิชาการที่เป็นระบบ

จากปรากฏการณ์ที่พบสามารถพิจารณาได้ว่าชาวประมงพื้นบ้านปากน้ำแหลมสิงห์ สามารถทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำเพิ่มขึ้น และสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในชุมชนได้ในระดับหนึ่ง แต่ต้องประสบปัญหาด้านการสร้างความมั่นคงทางนิเวศที่ยั่งยืน และขาดความต่อเนื่องรวมถึงขาดองค์ความรู้ในทางวิชาการที่เป็นระบบ ซึ่งคณะวิจัยจึงอยากทราบว่าที่ผ่านมาชาวประมงพื้นบ้าน มีการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลอย่างไร และพบปัญหาอะไรที่ทำให้ไม่สามารถบริหารจัดการทรัพยากรได้อย่างยั่งยืน โดยบทความวิจัยนี้จะนำมาซึ่งข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมชายฝั่งทะเลที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงพื้นบ้าน อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงพื้นบ้าน อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อเสนอแนะแบบการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมบนฐานการสร้าง ความมั่นคงทางนิเวศอย่างยั่งยืนของชาวประมงพื้นบ้าน อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากกรอบแนวคิดการวิจัย พบว่า ปัญหาในการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงพื้นบ้านปากน้ำแหลมสิงห์ มาจากการแย่งชิงทรัพยากรชายฝั่งทะเลของเรือประมงพาณิชย์ ปัญหากฎหมายประมงที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต กระบวนการมีส่วนร่วม รวมถึงการขาดองค์ความรู้ในเชิงระบบในการสร้างความยั่งยืนทางนิเวศ จึงต้องมีการสร้างแนวทางการบริหารจัดการร่วมในลักษณะภาคีเครือข่าย อาทิ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมหาวิทยาลัย ที่ร่วมกับกลุ่มชาวประมงซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้ใช้ทรัพยากร ในการสร้างกติกาสุมชนเพื่อนำมาสู่การสร้างตัวแบบการบริหารจัดการร่วมบนฐานความมั่นคงทางนิเวศอย่างยั่งยืน

ระเบียบวิธีการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research-PAR) โดยมุ่งหวังเพื่อใช้เป็นกระบวนการวิจัยในการนำไปสู่การเสริมพลังในการสร้างตัวแบบการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมของชาวประมงพื้นบ้านอำเภอแหลมสิงห์ และเสริมด้วยการเก็บข้อมูลจากวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึก และเสวนากลุ่มเพื่อใช้ในการศึกษาการบริหารจัดการทรัพยากรที่ผ่านมา และปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล ของชาวประมงพื้นบ้าน อำเภอแหลมสิงห์ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ มีการเก็บข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจงจากผู้ที่มีบทบาทหลัก ซึ่งมีการกำหนดรายละเอียดดังนี้

1) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อใช้ในการศึกษาการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลที่ผ่านมา สภาพปัญหาในการบริหารจัดการทรัพยากรของชาวประมงพื้นบ้าน อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี คณะผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย 4 วิธีหลักด้วยกัน คือ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึก การเสวนากลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1) การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1.1) การศึกษาเอกสาร ได้แก่ เอกสารชั้นต้น (Primary Data) เช่น เอกสารทางราชการ เอกสารของท้องถิ่น เอกสารเผยแพร่ เป็นต้น และเอกสารชั้นรอง (Secondary Data) เช่น หนังสือพิมพ์ ตำราวิชาการ บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้าน ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการประมงพื้นบ้าน เพื่อนำมาประกอบการศึกษาการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลที่ผ่านมา และสภาพปัญหาในการบริหารจัดการทรัพยากรของชาวประมงพื้นบ้านปากน้ำแหลมสิงห์ อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี

1.1.2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview) ในการสัมภาษณ์จะใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or Guided Interview) ทั้งนี้เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหลาย ๆ ฝ่ายพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลและประสบการณ์ของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างนั้น จะมุ่งรวบรวมข้อมูลเพื่อนำข้อมูลมาอ้างอิงและอธิบายในประเด็นต่าง ๆ ของงานวิจัย โดยผู้วิจัยใช้วิธีการเข้าไปหาข้อมูลในพื้นที่ (Field Research) และสัมภาษณ์จากผู้ที่สามารถให้ข้อมูลหลัก (Key-informants) ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยชาวประมงพื้นบ้าน จำนวน 10 คน นายกสมาคมประมงพื้นบ้านปากน้ำแหลมสิงห์ จำนวน 1 คน ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานประมงจังหวัดจันทบุรี จำนวน 1 คน และเจ้าหน้าที่สำนักงานเจ้าท่าจังหวัดจันทบุรี จำนวน 1 คน

1.1.3) การเสวนากลุ่ม (Focus Group) ได้แก่ ตัวแทนชาวประมงพื้นบ้าน อำเภอแหลมสิงห์ จำนวน 4 คน ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 1 คน ตัวแทนผู้นำท้องที่ จำนวน 1 คน ตัวแทนภาคเอกชน จำนวน 1 คน และตัวแทนเจ้าหน้าที่ภาครัฐ จำนวน 2 คน เป็นต้น ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญ (Stakeholder) เพื่อระดมความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลที่ผ่านมา และสภาพปัญหาในการบริหารจัดการทรัพยากร ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในปัจจุบัน รวมถึงเพื่อเสนอตัวแบบการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมบนฐานการสร้าง ความมั่นคงทางนิเวศอย่างยั่งยืนของชาวประมงพื้นบ้าน ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการบันทึกประเด็นต่าง ๆ ด้วยเครื่องบันทึกเสียง สมุดบันทึก และแผนที่ความคิด จากนั้นทำการสังเคราะห์ผลจากการเสวนากลุ่มมาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

1.1.4) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการเสวนากลุ่ม ได้แก่ ในระหว่างการลงพื้นที่ภาคสนาม นักวิจัยใช้การสังเกตการณ์ถึงวิถีชีวิตชุมชนประมงพื้นบ้าน บริบทโดยรอบ รวมถึงการประชุมของสมาชิกประมงพื้นบ้านแต่ละครั้ง ทั้งนี้ นักวิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิต การบริหารจัดการทรัพยากร และปัญหาแล้วทำการบันทึกประเด็นต่าง ๆ ด้วยสมุดบันทึก เพื่อนำข้อมูลมาประกอบเวทีการสัมภาษณ์เจาะลึกและการเสวนากลุ่มต่อไป

1.2) การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบของข้อมูลนั้น จะต้องตรวจสอบแหล่งที่มา 3 แหล่ง ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคล

การตรวจสอบแหล่งเวลา หมายถึง การตรวจสอบข้อมูลในช่วงเวลาที่ต่างกัน เพื่อให้ทราบว่าข้อมูลที่ได้รับในช่วงเวลาต่าง ๆ นั้นเหมือนกันหรือไม่

การตรวจสอบสถานที่ หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างสถานที่กัน จะเหมือนกันหรือไม่ เช่น การสัมภาษณ์ครั้งแรกภายนอกพื้นที่และคณะผู้วิจัยจะเปลี่ยนสถานที่สัมภาษณ์เป็นภายในเขตพื้นที่ของชุมชนหรือหน่วยงานของภาครัฐ

การตรวจสอบบุคคล หมายถึง ถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ ด้วยการสัมภาษณ์บุคคลที่มีจุดยืนแตกต่างกัน เช่น ผู้บริหารหน่วยงานรัฐ เจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติ หรือกลุ่มผู้สูงอายุ

1.3) การวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเอาข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยมาจัดทำให้เป็นระบบและหาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ รวมทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูล สามารถนำไปสู่ความเข้าใจต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่ศึกษา (ชยันต์ วรรณะภุติ, 2541, หน้า 93) โดยบทความวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลแบบการสร้างข้อสรุปซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลแบบข้อสรุปผู้วิจัยจะอาศัยรูปแบบการวิเคราะห์ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.3.1) การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ การตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เมื่อผู้วิจัยได้เห็นหรือสังเกตหลาย ๆ เหตุการณ์ต่าง ๆ แล้วจึงลงมือสรุปแต่หากข้อสรุปนั้นยังไม่ได้รับการตรวจสอบอื่น ๆ ก็ถือว่าผลที่ได้เป็นสมมติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) หากได้รับการยืนยันก็ถือว่าเป็นข้อสรุปได้

1.3.2) การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิด (Typologies) ซึ่งจะใช้การวิเคราะห์ใน 2 รูปแบบ คือ (ชาย โพธิ์สิตา, 2554; Miles & Huberman, 1994)

อัศวิน แก้วพิทักษ์ และคณะ

(1) การวิเคราะห์แบบใช้ทฤษฎีคือการแยกชนิดในเหตุการณ์นั้น ๆ โดยการยึดแนวคิดทฤษฎีเป็นกรอบ อาทิ

- การวิเคราะห์การกระทำ (Acts) เป็นการวิเคราะห์พฤติกรรมและท่าทีของผู้คนระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละเวที สังเกตพฤติกรรม การแสดงความคิดเห็น เพื่อนำมาวิเคราะห์การบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงพื้นบ้านที่จะสอดคล้องกับพฤติกรรมและลักษณะนิสัย ตลอดจนความรู้ความสามารถของแต่ละคนได้

- การวิเคราะห์กิจกรรม (Activities) ใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนประมงพื้นบ้านในการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต หรือนำประเพณีหรืออัตลักษณ์ของชุมชนมาใช้ในการบริหารจัดการแหล่งพื้นที่ทำประมง เป็นต้น

- การวิเคราะห์ความหมาย (Meaning) เป็นการนำมาใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงพื้นบ้าน เป็นต้น

- การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (Relationship) เป็นการวิเคราะห์โครงสร้างของกลุ่มชาวประมง ว่ามีใครมาจากกลุ่มไหนบ้าง และมีความขัดแย้งอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะนำไปสู่การสร้างข้อเสนอและการตกลงผลประโยชน์ที่ลงตัวของชุมชนในเรื่องของการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงพื้นบ้าน รวมถึงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในชุมชนอีกด้วย

- การวิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Participation) ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมของกิจกรรมต่าง ๆ ในตำบลที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลด้วยการเชื่อมโยงมหาวิทยาลัยกับชุมชน ในลักษณะชมรม Green Politics เพื่อนำนักศึกษาลงพื้นที่ร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ร่วมกับชาวบ้าน เป็นต้น

- การวิเคราะห์สภาพหรือสถานการณ์ (Setting) ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรในอำเภอแหลมสิงห์ เพื่อที่จะสามารถกำหนดกิจกรรม หรือการนำเสนอข้อเสนอแนะในประเด็นต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงพื้นบ้าน อาทิ สถานการณ์การพยายาลดอาณาเขตชายฝั่งทะเลจาก 3 ไมล์ เหลือเพียง 1.5 ไมล์ ในพื้นที่บริเวณหินบอยเซ็น จึงเป็นจุดหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมที่ต้องอาศัยความชัดเจนจากภาครัฐในการกำหนดอาณาเขตพื้นที่ในอนาคตผ่านเวทีรับฟังความคิดเห็นของชาวประมง กลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสีย เป็นต้น

(2) การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) คือ การใช้วิธีการเปรียบเทียบโดยการนำข้อมูลต่าง ๆ ทั้งข้อมูลเชิงสถิติ ข้อมูลเอกสารหลังจากนั้นนำข้อมูลเหล่านี้มาเปรียบเทียบเป็นปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยต้องการ

2) การวิจัยแบบปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research-PAR) เพื่อใช้ เป็นกระบวนการวิจัยในการนำไปสู่การเสนอตัวแบบการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมของชาวประมง พื้นบ้าน อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี คณะวิจัยได้นำหลักการมาปรับเป็นกระบวนการวิจัยที่สามารถ แบ่งออกเป็นขั้นตอน ดังต่อไปนี้

2.1) การให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิความรู้ของชาวบ้าน ด้วยยอมรับว่าความรู้พื้นบ้าน ภูมิปัญญาตลอดจนระบบการสร้างความรู้และกำเนิดของความรู้ที่มาจากประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต คณะผู้วิจัยจะเปิดโอกาสให้บุคคลในหน่วยงานภาครัฐ ท้องถิ่น และภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการ วิจัยเพื่อกำหนดประเด็นปัญหาที่สอดคล้องกับวิถีการและแนวทางแก้ไข

2.2) กระบวนการรวบรวมและการปรับทัศนความรู้ร่วมกัน ผู้วิจัยจะดำเนินการแบบวิธีการในเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่จะนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิต อันได้แก่ การบริหารจัดการทรัพยากรที่ผ่านมา และปัญหามีประเด็นใดบ้าง หลังจากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากผู้วิจัย ได้รับมาเข้าสู่การนำเสนอในเวทีปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เพื่อทำการร่วมมือกันแสดงความคิดเห็น อีกครั้ง เพื่อเป็นการตรวจสอบเอกสาร และนำเสนอแนวทางต่าง ๆ ที่จะดำเนินกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการ ร่วมกัน รวมถึงการนำมาสู่การนำเสนอความเป็นได้ของตัวแบบการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมในรูปแบบ ของการเสวนากลุ่มในลำดับต่อไป

2.3) จัดเวทีเสริมพลังความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรร่วม โดยการดำเนินการ ดังกล่าวจะอยู่ในรูปแบบของการจัดเวทีอบรมเสริมสร้างพลังความรู้เกี่ยวกับองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการ บริหารจัดการทรัพยากรร่วมในชายฝั่งทะเล อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี อาทิ กิจกรรมอนุรักษ์ ทรัพยากรสัตว์น้ำประเภทอื่น ๆ ที่ชุมชนสามารถร่วมกันทำได้ ได้แก่ ชั่งเชือกหรือปักการังเทียม ตามความ เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

2.4) จัดเวทีปฏิบัติการสร้างตัวแบบการบริหารจัดการทรัพยากรร่วม เชื่อมร้อยข้อมูลจาก องค์ความรู้และแนวการปฏิบัติจริง ให้ตกผลึกมาเป็นแนวมาตรการปฏิบัติในชุมชน และข้อเสนอแนะเชิง นโยบายกับหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลของ ชาวประมงพื้นบ้าน อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี พบว่า สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วง โดยแบ่งตาม สถานการณ์ IUU ที่เข้มข้นของรัฐบาล ได้แก่ ช่วงที่ 1 ก่อนรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. และช่วงที่ 2 หลังรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. ซึ่งเหตุผลที่คณะวิจัยนำการแบ่งช่วงการ บริหารประเทศของรัฐบาล คสช. เนื่องจากความเข้มข้นของกฎหมายประมง ซึ่งเป็นผลมาจากการที่รัฐบาล ทำหน้าที่เป็นตัวกลาง (Mediator) ในการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติ จึงต้องมีการออกกฎระเบียบกฎหมาย

ที่มีผลบังคับใช้ภายในประเทศ เพื่อเป็นตัวกลางในการผสมผลประโยชน์ภายในและภายนอก โดยเฉพาะโลกาภิวัตน์ เช่น สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา ฯลฯ ทั้งนี้ การเป็นตัวกลางของรัฐบาลดังกล่าวจึงมีผลต่อชาวประมงทั้งกลุ่มประมงพาณิชย์และกลุ่มประมงพื้นบ้านทั้งคู่คุณและโทษ ซึ่งเป็นผลในการวิเคราะห์ความแตกต่างในแต่ละช่วงของการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงพื้นบ้าน สามารถแบ่งช่วงในการวิเคราะห์การบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงพื้นบ้าน อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี ได้ดังนี้

1.1 การบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงพื้นบ้าน อำเภอแหลมสิงห์ ช่วงก่อนรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ พบว่า สถานการณ์ช่วงก่อนรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ การแย่งชิงทรัพยากรชายฝั่งทะเลปรากฏให้เห็นเด่นชัดโดยเฉพาะเรือประมงพื้นบ้านในลักษณะ “เป็นผู้ถูกระงับ” เนื่องจากเรือประมงพื้นบ้านมีลักษณะเป็นการประมงเพื่อยังชีพ มีศักยภาพในการทำประมงที่ต่ำกว่าเรือประมงพาณิชย์ เมื่อเปรียบเทียบทั้งด้านเทคโนโลยีและความทันสมัยในลักษณะของการเป็นทุนนิยมประมง ทั้งนี้ ประเด็นดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลที่เป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำและเป็นแหล่งฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเล ในลักษณะความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรที่เชื่อมโยงกับนโยบายและกฎหมายประมงของรัฐบาล ทั้งระดับสั่งการ และระดับปฏิบัติการ ซึ่งเป็นอำนาจที่ถูกใช้อย่างเชื่อมโยงกับพื้นที่ในลักษณะความเข้มข้นที่ขึ้นอยู่กับระดับการสั่งการและนโยบาย สะท้อนให้เห็นได้จากปรากฏการณ์ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลแหลมสิงห์ โดยเฉพาะเรือประมงพาณิชย์ที่สามารถเข้ามาในเขตทะเลชายฝั่ง อันเนื่องมาจากความไม่เคร่งครัดของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และความเข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมาย ส่งผลให้ชาวประมงพื้นบ้านยังคงต้องเป็นฝ่ายได้รับผลกระทบจากการทำประมงของเรือประมงพาณิชย์ที่ใช้เครื่องมือเกินศักยภาพ เข้ามาทำลายทรัพยากรชายฝั่งและเครื่องมือการประมงของชาวประมงพื้นบ้าน เป็นผลให้การบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลเป็นไปด้วยความหวาดระแวง และเกิดความขัดแย้ง ในพื้นที่ไม่มีกติกากฎระเบียบที่สามารถบริหารจัดการได้ เนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรวจน้ำ สำนักงานประมงจังหวัด ฯลฯ มิได้มีการประจำการในพื้นที่หรือมีภารกิจเร่งด่วนตามคำสั่งรัฐบาลในการบริหารจัดการในประเด็นดังกล่าว ส่งผลให้ทรัพยากรชายฝั่งทะเลที่ถือได้ว่าเป็นไข่มุกของพื้นที่อำเภอแหลมสิงห์เริ่มหมดไป

ถึงแม้ว่าในพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลแหลมสิงห์จะปรากฏความขัดแย้งระหว่างชาวประมงในลักษณะการทำประมงเรือเล็กเรือใหญ่ในพื้นที่ใกล้เคียงดังเช่นพื้นที่อื่น ๆ ของทะเลในประเทศไทย แต่ในทางกลับกันยังคงมีชาวประมงบางกลุ่มที่มีความพยายามอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลในช่วงก่อนรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ โดยจำแนกได้ทั้งในระดับเรือประมงพาณิชย์และเรือประมงพื้นบ้าน แต่อาจไม่สามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนหรือในลักษณะแนวทางการบริหารจัดการร่วมกันได้ สามารถพิจารณาแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งได้ดังนี้ (นาย ก นามสมมติ (นายกสมาคมประมง

พื้นบ้าน), สัมภาษณ์; 11 มกราคม 2567; นาย ข นามสมมติ (ชาวประมงพื้นบ้านเกาะเบริด); สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2567; นาย จ นามสมมติ (ชาวประมงพาณิชย์แหลมสิงห์), สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2567)

1) กลุ่มประมงพาณิชย์ในพื้นที่บริเวณอ่าวแหลมสิงห์ทั้งเขตใกล้ฝั่งและไกลฝั่ง ถึงแม้ว่าจำนวนทรัพยากรสัตว์น้ำเริ่มลดน้อยลง และเรือประมงพาณิชย์จากในอดีตได้ทำการประมงหากินไกลฝั่งเริ่มเข้าแนวเขตใกล้ฝั่งหรือชายฝั่งทะเลมากขึ้นเพื่อทำการประมงในเชิงทุนนิยม แต่ในทางกลับกันได้มีกลุ่มเรือประมงบางลำได้มีแนวคิดทวนกระแสที่เห็นถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลมากขึ้น สะท้อนได้จากการปล่อยสัตว์น้ำอนุรักษ์ในกรณีที่ติดอวนมาโดยไม่ตั้งใจ เช่น เต่า ปลาโลมา ปลาฉลามวาฬ ฯลฯ หรือแม้แต่การปล่อยปูไข่นอกกระดองเพื่อให้ขยายพันธุ์สัตว์น้ำต่อไป

2) กลุ่มประมงพื้นบ้าน คือ กลุ่มประมงที่ทำการประมงในเขตทะเลชายฝั่งแหลมสิงห์ เช่น เกาะแมว เกาะเบริด บางกระไชย บางสระแก้ว ปากน้ำแหลมสิงห์ ฯลฯ ซึ่งกลุ่มประมงดังกล่าวจะมีอุปกรณ์หาปลาแบบพื้นบ้าน ทำการประมงแบบยังชีพ มิใช่การประมงแบบทุนนิยม ดังนั้น จะมีการทำประมงควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง เนื่องจากพื้นที่ชายฝั่งทะเลเป็นพื้นที่ทำการประมงหลักของชาวประมงพื้นบ้านกลุ่มนี้ จึงมีการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่ การปล่อยปูม้านอกกระดอง การทำบ้านปลาธนาคารปูของกลุ่มประมงพื้นบ้านบางสระแก้ว การปลูกป่าชายเลนของกลุ่มประมงปากน้ำแหลมสิงห์และเกาะเบริด

1.2 การบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงพื้นบ้าน อำเภอ

แหลมสิงห์ ช่วงหลังรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ พบว่า ภายหลังจากเข้ามาบริหารประเทศของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ การบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงพื้นบ้านอำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี เริ่มมีการบังคับใช้กฎหมายประมงที่เข้มงวดมากขึ้น โดยรัฐบาล คสช. ประกาศใช้มาตรา 44 ออกกฎหมายพระราชกำหนดประมง พ.ศ. 2558 และจัดตั้งศูนย์แจ้งเข้า-แจ้งออกหรือ (PIPO) ใน 22 จังหวัดชายฝั่งทะเล เพื่อปลดล็อคใบเหลืองของสหภาพยุโรป และการลดลำดับการค้ำมนุษย์ (Tier) ของสหรัฐอเมริกา ส่งผลให้มีการประสานระหว่างหน่วยงานในการตรวจเข้าออกเรือประมงพาณิชย์ ทั้ง 24 ชั่วโมง โดยมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยต่าง ๆ ประจำศูนย์ อาทิ เจ้าหน้าที่สำนักงานประมงจังหวัด เจ้าหน้าที่สำนักงานเจ้าท่าจังหวัด เจ้าหน้าที่สวัสดิการแรงงานจังหวัด ตำรวจน้ำ และทหารเรือ

จากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้พื้นที่ไข่แดงบริเวณอ่าวแหลมสิงห์ เริ่มมีระบบบริหารจากภาครัฐราชการเข้ามาคุ้มครอง ทำให้เรือประมงพาณิชย์ไม่สามารถเข้ามาทำการประมงได้ในเขต 3 ไมล์ทะเล ผลกระทบดังกล่าวดูเหมือนจะทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลชายฝั่งแหลมสิงห์ จะสามารถพัฒนาไปในทิศทางที่ดี แต่กฎหมายดังกล่าวยังคงมีผลกระทบต่อชาวประมงพื้นบ้านในประเด็นที่จะวิเคราะห์ในวัตถุประสงค์ที่ 2 ต่อไป ดังนั้น จะพบว่าเมื่อวิเคราะห์การบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลโดยภาครัฐด้านเดียว ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาตรงจุดได้ เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มประมงพื้นบ้านที่เป็นผู้ร่วมมีส่วนได้ส่วนเสียในทรัพยากรชายฝั่ง จึงทำให้มีกลุ่ม

ชาวประมงพื้นบ้านปากน้ำแหลมสิงห์ เริ่มมีการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งด้วยกลุ่มของตนเอง จากการไปศึกษาดูงานของกลุ่มสมาคมพื้นบ้านภาคใต้ ได้มีการทำบ้านปลาหรือที่เรียกว่า “ซั้งกอ” หนึ่งในแนวทางการอนุรักษ์ที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน เนื่องจากวัสดุที่นำมาทำบ้านปลาเป็นวัสดุที่หาได้ง่าย อาทิ ทางมะพร้าว ไม้ไผ่ จันทมะพร้าว และอื่น ๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติ ประกอบกับทุนปุณและวัสดุอื่นจึงนำมาเริ่มทดลองทำในพื้นที่หน้าอ่าวแหลมสิงห์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 ซึ่งภายหลัง 2 ปี พบว่า ทรัพยากรสัตว์น้ำบริเวณหน้าอ่าวแหลมสิงห์เริ่มฟื้นฟูไปในทิศทางที่ดีขึ้น มีจำนวนสัตว์น้ำเพิ่มขึ้น และพบเห็นสัตว์น้ำที่ไม่เคยพบเจอมาหลายปีกลับมาให้เห็น แสดงให้เห็นถึงทิศทางในการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลมากขึ้น (นาย ก นามสมมติ (นายกสมาคมประมงพื้นบ้าน), สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2567)

ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เกี่ยวกับปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงพื้นบ้าน อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี พบว่า การบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลยังมีลักษณะของการต่างคนต่างทำไม่เป็นระบบ และขาดการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่าย อาทิ ฝ่ายภาครัฐ และภาคประชาชนหรือชาวประมง ถึงแม้ว่าการกำหนดกฎหมายประมงที่เข้มงวดมากขึ้นในสมัยรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ในการออกพระราชกำหนดประมง พ.ศ. 2558 ที่มีผลบังคับใช้ทั้งประมงพาณิชย์และประมงพื้นบ้านชายฝั่ง แต่กฎหมายดังกล่าวยังมิได้สร้างความยั่งยืนทางนิเวศให้กับพื้นที่ชายฝั่งทะเล โดยเฉพาะอำเภอแหลมสิงห์ได้ เนื่องจากหากวิเคราะห์โครงสร้างของตัวบทกฎหมายนั้น จะพบว่าบริบทของกฎหมายส่วนใหญ่อยู่ภายใต้กรอบของสหภาพยุโรปหรือกฎ IUU Fishing จึงทำให้มีช่องว่างและบริบทที่ไม่สอดคล้องกับการประมงไทยหลายประการ โดยเฉพาะเรือประมงพาณิชย์ ทั้งนี้ ผลกระทบต่อกฎหมายดังกล่าวก็ยังส่งผลต่อเรือประมงพื้นบ้านเช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงในการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล พบว่ามีความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น เนื่องจากกฎหมายมีความเข้มข้นและมีโทษปรับที่รุนแรง ทำให้การรุกล้ำเข้ามาทำการประมงของเรือประมงพาณิชย์ลดลง และเรือบางประเภทที่ทำลายทรัพยากรชายฝั่งทะเลก็ถูกกฎหมายกำหนดให้ถูกถอดออกจากระบบการทำประมง เช่น เรืออวนรุน ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ผลที่ตามมาก็ยังมิได้สร้างความยั่งยืนในการบริหารจัดการชายฝั่งทะเลแหลมสิงห์ได้ ทั้งนี้ สามารถวิเคราะห์ปัญหาของการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลแหลมสิงห์ออกเป็น 5 ประเด็นได้แก่

2.1 ปัญหาการห้ามทำการประมงทะเลในเขตทะเลนอกชายฝั่ง กฎหมายประมงดังกล่าวเกิดจากการสั่งการแบบบนลงล่าง (Top-down Policy) ทำให้เกิดช่องว่างและข้อบกพร่องที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านแหลมสิงห์ส่งผลกระทบต่อแรงจูงใจในการอนุรักษ์ทรัพยากร เนื่องจากต้องต่อสู้กับกฎหมายประมงของรัฐที่มีความเข้มงวดและไม่เป็นธรรม อาทิ การกำหนดการออกทำการประมงภายในเขต 3 ไมล์ทะเลเท่านั้นและห้ามออกทำการประมงเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด กฎระเบียบดังกล่าวส่งผลต่อระบบวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านเป็นอย่างมาก เนื่องจากที่ผ่านมาเป็นการออกทำการ

ประมงตามฤดูกาลและประเภทของสัตว์น้ำที่ขึ้นอยู่กับระยะเวลาใกล้ไกลของทะเลชายฝั่ง (พิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคณะ, 2561, หน้า 98) ทั้งนี้ ศักยภาพของเครื่องมือประมงพื้นบ้านก็ไม่สามารถทำให้ปริมาณสัตว์น้ำที่ได้จากทะเลใกล้ฝั่งลดน้อยลง เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่มีความเป็นพื้นบ้าน ไม่มีเทคโนโลยีในการจับปลาเท่ากับเรือประมงพาณิชย์ ทำให้กฎหมายข้อนี้ยังคงสร้างปัญหาให้การบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งเป็นอย่างมาก เพราะเป็นการจำกัดขอบเขตพื้นที่การทำประมงภายใต้บริบทที่แตกต่างกัน ปัญหาการห้ามทำการประมงทะเลในเขตทะเลนอกชายฝั่งนั้น พบว่ามีผลกระทบทางด้านการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล เนื่องจากขอบเขตดังกล่าวเจตนาของกฎหมายมิได้สอดคล้องกับบริบทและวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งหากวิเคราะห์ในมุมมองภาคีรัฐเป็นการป้องกันอันตรายจากเรือขนาดเล็กที่ออกไปทำการประมงใกล้ฝั่ง แต่ในทางกลับกันศักยภาพของเรือประมงพื้นบ้านต่างใช้ ภูมิปัญญาในการดำรงชีพ และสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ซึ่งกฎหมายประมงของรัฐอาศัยหลักการและองค์ความรู้แบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งไม่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำการประมง ปัญหาดังกล่าวจึงส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล ในประเด็นขอบเขตพื้นที่การทำประมงรวมไปถึงการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล เช่น การทำบ้านปลาหรือซั้งกอของชาวประมงพื้นบ้านปากน้ำแหลมสิงห์ ที่สามารถดึงดูดให้ปลามาวางไข่หรือพักอาศัยในพื้นที่ชายฝั่งทะเล ฯลฯ แต่ในทางกลับกันฝูงปลาเหล่านั้นตามธรรมชาติก็อาจจะออกไปหากินบริเวณรอยต่อที่ใกล้ฝั่งออกไป หากพิจารณาในแง่ของทรัพยากรที่ชาวประมงพื้นบ้านมีความพยายามอนุรักษ์ฟื้นฟู แต่กลับไม่สามารถนำทรัพยากรเหล่านั้นไปใช้หล่อเลี้ยงชีวิตได้ เพียงเพราะกฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ (นาย ข นามสมมติ (ชาวประมงพื้นบ้านเกาะเปริด), สัมภาษณ์, 24 มีนาคม 2567)

2.2 ปัญหาเรือลากกระพุนทำลายหน้าดินทะเลชายฝั่ง เมื่อพิจารณาถึงพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเล พบว่ามีหลักคิดพื้นฐานของนักวิชาการและบนฐานคิดในเชิงประสบการณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งมุมมองแต่ละด้านอาจตั้งอยู่บนฐานคิดของแต่ละฝ่าย ทั้งนี้ สามารถพิจารณาแต่ละมุมมองได้ ดังนี้

2.2.1 ฐานคิดของชาวประมงพื้นบ้าน มองจากประสบการณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะสมมาจากรุ่นสู่รุ่น พบว่าการที่ภาครัฐปล่อยให้มีการลากกระพุนในเขตสามไมล์ทะเลมีผลกระทบในระยะยาวต่อระบบนิเวศชายฝั่ง และมีข้อการแก้ไขปัญหายังยี่เยิ่น เนื่องจากกระบวนการลากกระพุนของเรือประมงดังกล่าวจะมีการทำการประมงทั้งกลางวันและกลางคืน ประกอบกับสิ่งที่เป็นผลกระทบอย่างแท้จริงเกี่ยวกับการลากกระพุนที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศชายฝั่งคือ “เมื่อลากกระพุน” จะมีการสะสมและทับถมในชั้นหน้าดินของพื้นที่ชายฝั่งทะเลในเขตที่มีการทำการประมงดังกล่าว ซึ่งการทับถมนี้จะทำให้ระบบนิเวศในพื้นที่โดยเฉพาะหน้าดินที่เกิดการตกตะกอนของชั้นหน้าดินเหล่านี้ จะมีสัตว์น้ำประเภทกุ้ง หอย ปู และปลาที่อยู่ใต้ดินจะหมดไป เพราะหน้าดินจะเต็มไปด้วยเมือกกระพุนที่เน่าเสีย ทำให้สัตว์น้ำต่าง ๆ ต่อกันและตายในที่สุด พื้นที่หน้าดินใต้น้ำดังกล่าวจะเสียไป (นาย ก นามสมมติ (นายกสมาคม

อัศวิน แก้วพิทักษ์ และคณะ

ประมงพื้นบ้าน), สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2567; นาย ข นามสมมติ (ชาวประมงพื้นบ้านเกาะเปริด), สัมภาษณ์, 28 มิถุนายน 2567)

2.2.2 ฐานคิดของนักวิชาการประมง (ภาครัฐ) เมื่อพิจารณาในประเด็นเรือลากกระพุนในเขตชายฝั่งทะเล จากข้อมูลของหน่วยงานราชการกล่าวว่าเรือลากกระพุนมีขนาดอวนตาใหญ่ ไม่สามารถที่จะติดสัตว์น้ำได้ เนื่องจากแมงกะพุนมีการแพร่กระจายในเขตทะเลชายฝั่งบางห้วงเวลาอย่างชุกชุมส่งผลต่อระบบนิเวศบริเวณชายฝั่ง แต่จะเป็นการอนุญาตเฉพาะบางช่วงเวลาเพื่อแก้ไขสถานการณ์ มิใช่การอนุญาตให้เครื่องมือประเภทอวนลากกระพุนสามารถเข้าทำการประมงได้ตลอดทั้งปี และจะต้องใช้อวนจับแมงกะพุนที่ใช้ประกอบเรือประมงทำการประมงตามรูปแบบของเครื่องมือ วิธีการทำการประมง พื้นที่ทำการประมง ขนาดของเรือประมงที่ใช้ประกอบการทำการประมง และเงื่อนไขอื่นที่ใช้ทำการประมงตามที่กรมประมงกำหนดเท่านั้น ทั้งนี้ ฐานคิดของชาวประมงพื้นบ้าน มองจากประสบการณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะสมมา จึงถูกมองว่าเรือลากกระพุนในพื้นที่เขตชายฝั่งทะเลสามไมล์ คือ ปัญหาต่อการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลที่ถูกสะสมจากเมื่อกะพุน ที่เป็นผลมาจากการลากกระพุนในเขตชายฝั่งทะเล ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศโดยเฉพาะสัตว์น้ำที่อยู่บนผิวดินใต้ทะเล จะค่อย ๆ หดไป (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2562; นาง ฉ นามสมมติ (เจ้าหน้าที่สำนักงานประมงจังหวัดจันทบุรี), สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2567)

2.2.3 ปัญหาการสร้างกติกาคู่ชุมชนที่ขาดความเป็นเอกภาพ ในอำเภอแหลมสิงห์มีกลุ่มประมงพื้นบ้านหลายแห่งที่มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลในเขต 3 ไมล์ทะเล เช่น กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านบางกระไชย กลุ่มประมงพื้นบ้านเกาะจิก กลุ่มประมงพื้นบ้านเกาะแมว กลุ่มประมงพื้นบ้านปากน้ำแหลมสิงห์ เมื่อพิจารณากรณีตัวอย่างการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลของกลุ่มประมงพื้นบ้านปากน้ำแหลมสิงห์ ฯลฯ พบว่ามีการสร้างเป็นกติกาคู่ชุมชนในกลุ่มประมงพื้นบ้านในบริเวณเขตพื้นที่เกาะนมสาว และเกาะนางรำ ให้เป็นพื้นที่เขตอนุรักษ์ในลักษณะปฏิบัติตามกฎหมายของระเบียบคณะกรรมการจังหวัดจันทบุรีเกี่ยวกับการกำหนดรูปแบบของเครื่องมืออวนติดตาที่ห้ามใช้ทำการประมงในที่จับสัตว์น้ำเขตทะเลชายฝั่ง บริเวณพื้นที่บางส่วนของอำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี ซึ่งกติกาดังกล่าวเรือประมงพื้นบ้านจะไม่ใช้อวนตาถี่ หรือทำอวนล้อมจับหน้าดินถึงหน้าน้ำเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำชายฝั่งทะเล อย่างไรก็ตาม ด้วยบริบทของพื้นที่ที่มีกลุ่มประมงพื้นบ้านที่หลากหลายและบางพื้นที่กำหนดเป็นกติกาคู่ชุมชนให้เป็นเขตอนุรักษ์ แต่บางพื้นที่ที่มีรอยต่อติดกันกลับไม่ได้ให้ความร่วมมือ ประเด็นดังกล่าวจึงทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรเกิดการขาดเอกภาพในการบริหารจัดการ รวมไปถึงกระบวนการอนุรักษ์ซึ่งกอบหรือบ้านปลาที่กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านปากน้ำแหลมสิงห์พยายามสร้างจนนำมาสู่การเปลี่ยนแปลง แต่ในทางกลับกันกระบวนการดังกล่าวไม่ได้รับความเชื่อมโยงจากเครือข่ายในเขตทะเลชายฝั่งอย่างต่อเนื่องเท่าที่ควร เนื่องจากชาวประมงพื้นบ้านแต่ละกลุ่มยังขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของ

ทรัพยากรร่วมและต้องมีการสร้างกติกาให้มีความเข้มแข็ง (นาย ก นามสมมติ (นายกสมาคมประมงพื้นบ้าน), สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2567)

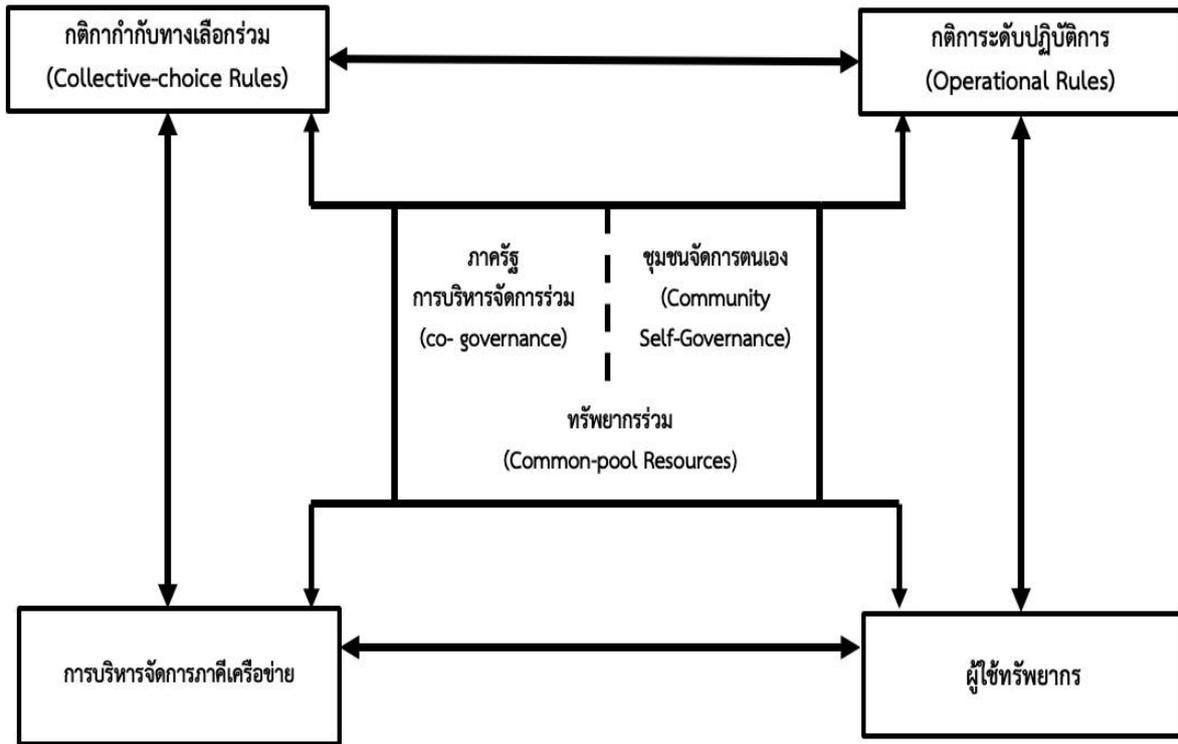
2.2.4 ปัญหาการถูกผลักดันให้ลดเขตทะเลชายฝั่ง ในพื้นที่ทะเลชายฝั่งแหลมสิงห์ สถานการณ์ดังกล่าว เป็นประเด็นความขัดแย้งและต่อสู้กันมาโดยตลอดระหว่างประมงพื้นบ้านและประมงพาณิชย์ เนื่องจากเขตพื้นที่ดังกล่าวในปัจจุบัน อยู่ในเขต 3 ไมล์ทะเลที่ประมงพาณิชย์ไม่สามารถเข้ามาทำการประมงได้ แต่สถานการณ์เริ่มเปลี่ยนไป โดยมีการผลักดันเรื่องดังกล่าวเข้าสู่คณะกรรมการประมงจังหวัดให้มีการลดเขตทะเลชายฝั่งจากหिनบอยเซ็นเหลือเพียง 1.5 ไมล์ทะเล หรือประมาณพื้นที่ครึ่งหนึ่งจากเดิม 3 ไมล์ทะเล ส่งผลให้พื้นที่ไข่แดงของชาวประมงพื้นบ้านที่เริ่มมีการฟื้นฟูมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 เริ่มมีความไม่แน่นอน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวอยู่ในขั้นพิจารณาและอยู่ในขั้นจัดเวทีประชุมรับฟังความคิดเห็นเขตทะเลชายฝั่งบริเวณหินดังกล่าว ของกลุ่มบริหารจัดการด้านการประมง สำนักงานประมงจังหวัดจันทบุรี ทั้งนี้ หากการพิจารณาประเด็นดังกล่าวถูกลดเขตทะเลชายฝั่งลง จะทำให้พื้นที่ในการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงพื้นบ้านแหลมสิงห์เหลือลดน้อยลงไปกว่าครึ่งหนึ่ง อย่างไรก็ตาม จังหวัดจันทบุรี โดยสำนักงานประมงจังหวัดจันทบุรี ได้มีการเชิญผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ผู้ประกอบการชาวประมงทั้งประมงพาณิชย์และประมงพื้นบ้าน ฯลฯ เข้าร่วมประชุมรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ประกอบอาชีพทำการประมงบริเวณหिनบอยเซ็นในการลดเขตทะเลชายฝั่งบริเวณหินบอยเซ็นจากเดิม 3 ไมล์ทะเล เหลือ 1.5 ไมล์ทะเล เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการประมงประจำจังหวัดจันทบุรี จำนวน 5 ครั้ง ในพื้นที่ 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอขลุง อำเภอนายายอาม อำเภอเมืองจันทบุรี อำเภอแหลมสิงห์ และอำเภอท่าใหม่ ทั้งนี้ สำนักงานเจ้าท่าภูมิภาคสาขาจันทบุรี ได้เข้าร่วมประชุมรับฟังความคิดเห็นเขตทะเลชายฝั่งบริเวณหินดังกล่าวเช่นกัน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 อำเภอ พบว่า ผลจากการจัดเวทีประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งสามอำเภอมองเห็นว่าให้คงเดิม 3 ไมล์ทะเลไว้ก่อน และจะนำข้อมูลที่ได้นำคณะกรรมการประมงประจำจังหวัดเพื่อพิจารณาต่อไป (สำนักงานเจ้าท่าภูมิภาคสาขาจันทบุรี, 2567)

2.2.5 ปัญหาการเป็นตัวแทนในการมีส่วนร่วมของชาวประมงพื้นบ้าน สามารถสะท้อนได้จากปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลของภาครัฐดังที่กล่าวมาแล้วว่าเป็นรูปแบบการสั่งการแบบบนลงล่าง (Top-down Policy) และขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มาจากตัวแทนชาวประมงพื้นบ้านอย่างแท้จริง พบว่า ในหลายเวทีตัวแทนชาวประมงพื้นบ้านมิได้เกิดการรับฟังในประเด็นสำคัญหรือแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แต่กลับเป็นฝ่ายต้องรับฟังความคิดเห็นจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐเพื่อให้ครบองค์ประชุม รวมถึงกระบวนการคัดเลือกหรือเกณฑ์มาตรฐานในการได้มาซึ่งตัวแทนผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการประมงประจำจังหวัดต้องมาจากตัวแทนของแต่ละฝ่ายอย่างแท้จริง ทั้งนี้คณะกรรมการจังหวัดที่ต้องมาจากตัวแทนจากหลายฝ่ายต้องสามารถถ่วงดุลและแสดงความคิดเห็นได้อย่างตรงไปตรงมา เพื่อลดความขัดแย้งและสร้างระบบบริหารจัดการ

ทรัพยากรชายฝั่งทะเลที่ยั่งยืนได้ (นาย ค นามสมมติ (ชาวประมงพื้นบ้านบางกระไชย), สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2567; นาย ข นามสมมติ (ชาวประมงพื้นบ้านเกาะเบริด), สัมภาษณ์, 28 มิถุนายน 2567)

ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เกี่ยวกับตัวแบบการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมบนฐานการสร้างควมมั่นคงทางนิเวศอย่างยั่งยืนของชาวประมงพื้นบ้าน อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี จากที่กล่าวมาแล้วในผลการศึกษาดูวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งที่ผ่านมาพบว่า ภายหลังจากที่รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติได้มีนโยบายด้านกฎหมายประมงที่เข้มแข็งขึ้น ทั้งการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่ดูเหมือนจะทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ชายฝั่งทะเลในเขตสามไมล์ทะเลจะสามารถฟื้นฟูได้ดีขึ้นตามลำดับ จากการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านในการทำซั้งกอหรือบ้านปลามาใช้ ทำให้พื้นที่ชายฝั่งทะเลพบกับการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น แต่เมื่อพิจารณาผลการศึกษาดูวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เกี่ยวกับปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลแหลมสิงห์ พบว่า มีปัญหาหลายประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางนิเวศ อาทิ ปัญหาทางด้านกฎหมายประมง ปัญหาเรือลากกระพุน ปัญหาการสร้างกีดกั้นชุมชนที่ขาดความเป็นเอกภาพ ปัญหาการถูกผลักดันให้ลดเขตทะเลชายฝั่ง และปัญหาการเป็นตัวแทนในการมีส่วนร่วมของชาวประมงพื้นบ้าน

อย่างไรก็ดี แนวทางในการสร้างความมั่นคงทางนิเวศบริเวณชายฝั่งทะเลจะสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้หากมีการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งที่ดี ผู้วิจัยจึงขอหยิบยกทฤษฎีในเชิงระบบบริหารจัดการที่จะนำมาใช้ในบทความวิจัยนี้ จะพิจารณาใน 2 ระดับคือ ในระดับของชุมชนจะใช้แนวคิดชุมชนจัดการตนเอง (Community Self-governance) ส่วนในระดับสังคมซึ่งใหญ่กว่าชุมชนจะใช้แนวคิดการบริหารจัดการร่วม (Co-governance) ที่เรียกว่า การบริหารจัดการอำนาจหลายศูนย์ (Polycentric Governance) ซึ่งเป็นแนวคิดนิเวศสังคมของอิลีเนอร์ ออสโตรอม (Ostrom, 1999) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาสังเคราะห์ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ชายฝั่งทะเลแหลมสิงห์และศักยภาพของชาวประมงพื้นบ้านที่มีอยู่เดิมร่วมกับการปรับตามกรอบแนวคิดและทฤษฎีจนตกผลึกเป็นตัวแบบการบริหารจัดการ ทั้งนี้ สามารถพิจารณาความเชื่อมโยงได้จากตัวแบบการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมบนฐานการสร้างควมมั่นคงทางนิเวศอย่างยั่งยืนของชาวประมงพื้นบ้าน อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรีดังนี้ (ชล บุญนาค, 2555, หน้า 38-39)

ภาพที่ 1 แสดงตัวแบบการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมบนฐานการสร้างควมมั่นคงทางนิเวศอย่างยั่งยืนของชาวประมงพื้นบ้าน อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี

จากภาพตัวแบบดังกล่าวเกิดจากการสังเคราะห์กันระหว่างทฤษฎีการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมของ Ostrom (1999) และการปฏิบัติจริงของชุมชนประมงพื้นบ้านในพื้นที่ ทั้งนี้แนวคิดของ Ostrom เน้นให้ผู้ใช้ทรัพยากรมีบทบาทสำคัญในการจัดการทรัพยากรเอง เนื่องจากพวกเขามีความรู้และความเข้าใจในพื้นที่อย่างลึกซึ้ง การบริหารจัดการทรัพยากรร่วมจึงมีความเป็นไปได้ที่จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น หากผู้ใช้ทรัพยากรเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการนี้ ในกรณีของชายฝั่งทะเลอำเภอแหลมสิงห์ ซึ่งเป็นทรัพยากรร่วมของชาวประมงพื้นบ้าน เช่น ชาวประมงพื้นบ้านเกาะเปริด ปากน้ำแหลมสิงห์ เกาะแมว บางกระไชย ฯลฯ ชุมชนเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยการสร้างกติกาชุมชนที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับ รวมถึงการตั้งขอบเขตพื้นที่ทำการประมงชัดเจน เช่น เขตทำการประมงเฉพาะเรือไม่เกิน 10 ตันกรอส ฯลฯ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การเฝ้าระวังทรัพยากร และการจัดการข้อขัดแย้งในชุมชนก็เป็นกลไกที่สำคัญในการรักษาทรัพยากรให้คงอยู่นอกจากระบบการบริหารจัดการระดับชุมชนแล้ว ยังมีการสนับสนุนจากภาครัฐผ่านระบบบริหารจัดการร่วม (Co-governance) ที่รัฐยอมรับสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร ร่วมกับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กรมประมง กรมเจ้าท่า ภาคเอกชน มหาวิทยาลัย และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ ในการ

สร้างความยั่งยืนทางทรัพยากรธรรมชาติ สามารถพิจารณาตัวแปรความเชื่อมโยงของตัวแบบดังกล่าวได้ ดังนี้

3.1 ทรัพยากรร่วม (Common-pool Resources) คือ สินทรัพย์ที่เป็นทุนในเชิงเศรษฐศาสตร์ ที่อยู่ในรูปแบบของทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยทรัพยากรนั้น ๆ จะต้องมีขอบเขต พื้นที่การใช้ด้วย ซึ่งจากการศึกษาแนวความคิดของเอลินอร์ ออสตรอม พบว่า การจัดการทรัพยากรมีความเป็นไปได้และอาจจะมีประสิทธิภาพดี หากการบริหารจัดการและกฎกติกาในการจัดการนั้นดำเนินการโดย ผู้ใช้ทรัพยากรอย่างสมัครใจเอง เพราะพวกเขาสามารถร่วมมือกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมที่ดีสำหรับทุกฝ่ายได้ หากมีโอกาสได้ร่วมพูดคุยตกลงกัน เนื่องจากผู้ใช้ทรัพยากรมีความรู้ในเชิงพื้นที่ของระบบนิเวศ และ รู้จักกับผู้ใช้ทรัพยากรคนอื่นก็จะทำให้สามารถออกแบบกติกาที่เป็นที่ยอมรับและเหมาะกับบริบทในพื้นที่ ด้วย ทั้งนี้จากหลักการดังกล่าว พบว่า ทรัพยากรร่วมในความหมายนี้คือ ทรัพยากรชายฝั่งทะเลอำเภอแหลมสิงห์ ในเขตพื้นที่สามไมล์ทะเล ซึ่งรูปแบบของการบริหารจัดการจะเป็นไปในลักษณะการรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกันของชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่ เช่น ชาวประมงพื้นบ้านเกาะเบียด ชาวประมงพื้นบ้านปากน้ำแหลมสิงห์ ชาวประมงพื้นบ้านเกาะแหม่ว และชาวประมงพื้นบ้านบางกระไชย ฯลฯ

3.2 ระบบบริหารจัดการระดับชุมชน หรือชุมชนจัดการตนเอง (Community Self-governance) กล่าวคือ ผู้ใช้ทรัพยากรในชุมชนที่อยู่กับทรัพยากรมาอย่างยาวนาน ย่อมมีความรู้เกี่ยวกับสภาพพื้นที่สภาพทรัพยากร ทำให้พวกเขาสามารถจัดการทรัพยากรร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีระบบบริหารจัดการระดับชุมชนที่สามารถสร้างกติการะดับปฏิบัติการ (Operational Rules) สามารถพิจารณาได้ ดังนี้ (กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านแหลมสิงห์, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2567)

3.2.1 ความชัดของขอบเขต ในพื้นที่บริเวณชายฝั่งแหลมสิงห์เขตสามไมล์ทะเล จะเป็นพื้นที่เขตทำการประมงเฉพาะเรือประมงพื้นบ้านขนาดไม่เกิน 10 ตันกรอส และมีเครื่องมือทำการประมงที่ไม่เกินศักยภาพตามที่กฎหมายประมงกำหนด รวมถึงภายในขอบเขตดังกล่าวเรือประมงพาณิชย์จะไม่มีสิทธิในทรัพยากรในเขตพื้นที่ เว้นแต่นอกเขตชายฝั่งสามไมล์ทะเลเท่านั้น โดยชาวประมงพื้นบ้านจะทำแนวเขตอนุรักษ์ในเชิงสัญลักษณ์ด้วยบ้านปลาหรือซั้งกอเพื่อแสดงให้เห็นถึงความชัดเจนของขอบเขตพื้นที่ หากกรณีเรือประมงพาณิชย์ฝ่าฝืนแนวซั้งกอดังกล่าวจะเป็นเขตกำหนดความเสียหายและหลักฐานในการละเมิดกติกาชุมชน และนำไปสู่การแจ้งจับและดำเนินคดีตามกฎหมายประมง

3.2.2 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและปรับปรุงกฎกติกา ชาวประมงพื้นบ้านทุกคนที่อยู่ในกลุ่มจะสามารถใช้ฐานคิดของระบอบประชาธิปไตยในการใช้หลักเสียงข้างมากในการตัดสินใจหรือมีการปรับปรุงกติกาให้เท่าทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง รวมถึงการรับฟังเสียงข้างน้อยในกรณีที่เป็นเรื่องส่งผลกระทบต่อสมาชิกในกลุ่มแม้แต่เพียงคนเดียว เพื่อให้ทุกคนมีแรงจูงใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเล

3.2.3 การสอดส่องดูแลทรัพยากร กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านแหลมสิงห์จะใช้การสังเกตการณ์ต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับกลุ่มสมาชิกด้วยกันในลักษณะตรวจสอบร่วมกัน โดยมีการจัดประชุมทุก ๆ วันที่ 28 ของเดือน ซึ่งตรงกับการรวมกลุ่มทำบ้านปลาหรือซั้งกอ โดยจะมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนแบบไม่เป็นทางการในลักษณะการเสวนาเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพทรัพยากรบริเวณชายฝั่งทะเล ทั้งทางกายภาพและสมาชิกกลุ่มว่ามีความผิดปกติหรือต้องมีส่วนใดต้องปรับแก้ไขหรือไม่ เพื่อจะสามารถปรับเปลี่ยนกฎกติกาได้ล่วงหน้าต่อสถานการณ์

3.2.4 กฎเกณฑ์การละเมิดกติกา เป็นกลไกในการบริหารจัดการหากพบว่า สมาชิกประมงพื้นบ้านแหลมสิงห์เกิดการละเมิดกฎหรือกติกาชุมชนที่ร่วมกันสร้างเป็นฉันทามติแล้ว จะต้องมีการลงโทษ ซึ่งกระบวนการจะลงโทษเริ่มจากสถานเบาไปหาหนัก และดูที่เจตนาของแต่ละกรณี โดยให้ในกลุ่มประมงพิจารณาร่วมกัน ในลักษณะหากมีการทำผิดครั้งแรก จะถูกลงโทษสถานเบา แต่หากพบความผิดซ้ำ ๆ จากกรณีเดิม ๆ อาจถูกพิจารณาโทษที่หนักขึ้น ทั้งนี้ บทลงโทษต่าง ๆ จะมีใช้บทลงโทษเดียวกันกับกฎหมายประมงของภาครัฐ แต่จะเป็นบทลงโทษตามกฎเกณฑ์ของกติกาชุมชนเท่านั้น

3.2.5 กลไกจัดการความขัดแย้ง จะแบ่งออกเป็น 2 กลไก กล่าวคือ กลไกแรกจะเป็นกลไกระหว่างความขัดแย้งที่เกิดจากสมาชิกประมงพื้นบ้านด้วยกันเอง ในลักษณะนี้จะใช้รูปแบบประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือในลักษณะจับเข่าคุยกัน พูดคุยถึงประเด็นปัญหาและหาทางออกโดยใช้การเจรจาไกล่เกลี่ยหาข้อยุติที่เป็นธรรมทั้งสองฝ่าย ส่วนกลไกที่สองจะเป็นกลไกระหว่างสมาชิกประมงพื้นบ้านกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ในลักษณะนี้จะใช้คนกลาง (Mediator) ในการเจรจาไกล่เกลี่ยตามหลักการและเหตุผล รวมถึงเจตนาของการกระทำทั้งสองฝ่าย โดยมีฐานคิดของการจัดการความขัดแย้งคือ การใช้การเจรจาต่อรอง เพื่อหาทางออกที่เหมาะสมแก่ทั้งสองฝ่าย

กล่าวโดยสรุป เมื่อพิจารณาระบบบริหารจัดการระดับชุมชน หรือชุมชนจัดการตนเองจะเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาการขาดเอกภาพในการบริหารจัดการทรัพยากร ที่เกิดจากการที่กลุ่มประมงแต่ละกลุ่มมีความคิดและกติกาชุมชนของตนเอง ทำให้เกิดความขัดแย้งในการรักษาทรัพยากรทางทะเล หากจะหาทางออก ควรใช้กลไกการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่เปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มประมงมีส่วนร่วมในการปรับปรุงกติกาและกำหนดขอบเขตการอนุรักษ์ร่วมกัน จะทำให้เกิดการยอมรับและลดความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม และในส่วนของ การสร้างซั้งกอหรือบ้านปลาเพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์ของเขตอนุรักษ์ การเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มประมงต่าง ๆ ด้วยการสร้างบ้านปลาที่สอดคล้องกันในพื้นที่เขต 3 ไมล์ทะเล จะช่วยเสริมสร้างความชัดเจนในขอบเขตและเพิ่มความเข้มแข็งในการสอดส่องดูแลทรัพยากร วิธีนี้จะช่วยให้กลุ่มประมงสามารถทำงานร่วมกันในการอนุรักษ์ทรัพยากร โดยไม่ให้เกิดความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ทับซ้อน และการสร้างกลไกในการจัดการความขัดแย้งที่ชัดเจน จะช่วยลดความขัดแย้งที่เกิดจากการละเมิดกติกาชุมชน การใช้รูปแบบเจรจาไกล่เกลี่ยแบบประชาธิปไตย จะเป็นวิธีที่สามารถเชื่อมโยงกลุ่มประมงที่มีปัญหาขัดแย้งกันให้สามารถพูดคุยและหาทางออกที่เหมาะสมร่วมกัน นอกจากนี้ การใช้คนกลาง

ในการเจรจากับเจ้าหน้าที่ภาครัฐยังช่วยสร้างความเข้าใจและเพิ่มความยืดหยุ่นในการบังคับใช้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

3.3 ระบบบริหารจัดการระดับภาครัฐ หรือการบริหารจัดการร่วม (Co - governance)

กล่าวคือ สามารถเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การบริหารจัดการอำนาจหลายศูนย์ (Polycentric Governance)” ซึ่งการบริหารจัดการดังกล่าวจะเน้นการมีส่วนร่วมในระดับหน่วยงานภาครัฐเข้ามาผสมผสานกับระบบบริหารจัดการระดับชุมชน หรือชุมชนจัดการตนเอง ในลักษณะกติกากำกับทางเลือกร่วม (Collective - Choice Rules) เป็นกติกาที่ใช้โดยผู้ใช้ทรัพยากร ผู้มีอำนาจภายนอกหรือเจ้าหน้าที่ ในการออกแบบนโยบายว่าทรัพยากรจะถูกบริหารจัดการอย่างไร กติการะดับนี้จะมีผลทางอ้อมต่อกติกาในระดับปฏิบัติการ โดยสามารถพิจารณากระบวนการบริหารจัดการระดับภาครัฐได้ดังนี้

3.3.1 การยอมรับสิทธิชุมชนของภาครัฐ ถึงแม้ว่าหลักการกระบวนการของนโยบาย เมื่อมีการกำหนดนโยบายลงมาก็ต้องมีการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติเสมอ ทั้งนี้ ในส่วนของระบบบริหารจัดการระดับภาครัฐในลักษณะของการบริหารจัดการร่วมนั้น ภาครัฐโดยเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับประมงพื้นบ้าน เช่น สำนักงานประมงจังหวัด สำนักงานเจ้าท่าจังหวัด ฯลฯ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานนั้น ๆ หลักคิดของการยอมรับสิทธิชุมชนของภาครัฐนั้นคือ เน้นการมีส่วนร่วม คือ ต้องการให้คนหรือหน่วยงาน ภายนอกมาร่วมสนับสนุนถ่วงดุลตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลแหลมสิงห์ ในลักษณะของการเป็นที่ปรึกษา แนะนำ มากกว่าเป็นผู้ตรวจตราและจับผู้กระทำผิดมาดำเนินคดีตามกฎหมายประมง (นาย ฉ นามสมมติ (เจ้าหน้าที่สำนักงานประมงจังหวัดจันทบุรี), สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2567; นาย ช นามสมมติ (เจ้าหน้าที่สำนักงานเจ้าท่าจังหวัดจันทบุรี), สัมภาษณ์, 28 มิถุนายน 2567)

อย่างไรก็ดี คำว่า “สิทธิชุมชน” ในความหมายของคำนี้คือ สิทธิที่ชาวประมงพื้นบ้านแหลมสิงห์ ร่วมกันสร้างขึ้นมาภายใต้กฎหมายประมงของรัฐ โดยใช้กติกาชุมชนเป็นตัวผลักดันการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลในลักษณะชุมชนจัดการตนเอง (Community Self-governance) มีระเบียบกติกา มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติชายฝั่งทะเล ทั้งนี้ ระบบบริหารจัดการในลักษณะชุมชนจัดการตนเองนั้นจะต้องอยู่ในลักษณะกติกากำกับทางเลือกร่วม (Collective-Choice Rules) ซึ่งเป็นกติกาที่ชาวประมงพื้นบ้านแหลมสิงห์ คือ ผู้ใช้ทรัพยากรกับผู้มีอำนาจภายนอกหรือเจ้าหน้าที่รัฐ สามารถออกแบบนโยบายว่าทรัพยากรจะถูกบริหารจัดการอย่างไร กล่าวคือ เป็นระบบในลักษณะการบริหารจัดการร่วมนั่นเอง สามารถพิจารณาได้จากข้อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาคือเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขความขัดแย้งในพื้นที่ทะเลชายฝั่งแหลมสิงห์ ที่เกิดจากการผลักดันลดเขตทะเลชายฝั่งจาก 3 ไมล์ทะเลเหลือเพียง 1.5 ไมล์ทะเล ซึ่งแนวทางในการยอมรับสิทธิชุมชนของภาครัฐสามารถสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อแก้ไขความขัดแย้งในกรณีนี้ควรเน้นไปที่กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างครอบคลุม ตั้งแต่การเปิด

โอกาสให้ชาวประมงพื้นบ้านและประมงพาณิชย์ได้แสดงความคิดเห็น ไปจนถึงการรับฟังข้อมูลเชิงวิชาการ และประสบการณ์จริงจากการทำประมงในพื้นที่ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจ โดยคณะกรรมการประมงจังหวัด โดยเฉพาะภาครัฐ อาทิ สำนักงานประมงจังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรเน้นการทำงานในลักษณะการบริหารจัดการร่วม โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชนในพื้นที่ ในขณะที่เดียวกัน การมีส่วนร่วมของชุมชนจะเป็นหัวใจสำคัญในการช่วยให้การจัดการทรัพยากรชายฝั่ง เป็นไปอย่างยั่งยืน การทำงานในลักษณะที่ภาครัฐเป็นที่ปรึกษาและแนะนำชุมชนในกระบวนการตัดสินใจ จะช่วยให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในระบบการบริหารจัดการร่วม และลดปัญหาความขัดแย้งในระยะยาว ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนในเขตทะเลชายฝั่งแหลมสิงห์

นอกจากนี้ การที่ตัวแทนชาวประมงพื้นบ้านไม่สามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริงในกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล โดยระบบการบริหารจัดการของภาครัฐในรูปแบบ “บนลงล่าง” (Top-down Policy) ทำให้ชาวประมงพื้นบ้านไม่สามารถแสดงความคิดเห็นหรือมีบทบาทในการกำหนดนโยบายได้จริง ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งและขาดความยั่งยืนในการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล แนวทางออก คือ การเปลี่ยนแปลงจากระบบการสั่งการแบบบนลงล่างไปสู่ระบบการบริหารจัดการร่วม จะเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของชาวประมงพื้นบ้านในการกำหนดนโยบายและกติกการบริหารจัดการทรัพยากร แนวทางนี้จะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและชุมชน โดยให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชน และสร้างการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลที่ยั่งยืนผ่านการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและชุมชน

3.3.2 ความสอดคล้องระหว่างกติกาสหประชาชาติกับกฎหมายประมงของรัฐ เนื่องจากทรัพยากรบริเวณชายฝั่งทะเลเป็นทรัพยากรที่ทุกคนมีส่วนในการเป็นเจ้าของร่วมกัน ดังนั้น นโยบายหรือกฎหมายของรัฐถือได้ว่าเป็นข้อบังคับที่มีบทลงโทษตามกฎหมาย ซึ่งการบริหารจัดการร่วมโดยมีภาครัฐเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมพิจารณากติกาสหประชาชาติ จะทำให้ภาครัฐเปรียบเสมือนที่ปรึกษาในการแนะนำแนวทางการปฏิบัติให้กติกาสหประชาชาติไม่ขัดแย้งกับกฎหมาย กล่าวคือระบบทรัพยากรและการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น ตั้งอยู่และเชื่อมโยงกับระบบนิเวศน์เชิงสังคมที่ใหญ่กว่า เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วระบบการจัดการและกติกาสหประชาชาติท้องถิ่นสร้างขึ้นจะต้องสอดคล้องกับระบบที่ใหญ่กว่านั่นเอง (นาย ช นามสมมติ (เจ้าหน้าที่สำนักงานประมงจังหวัดจันทบุรี), สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2567) สามารถพิจารณาได้จากข้อเสนอแนวทางแก้ไข ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลที่มีข้อขัดแย้งระหว่างกฎหมายประมงของรัฐ และวิถีชีวิตท้องถิ่น กฎหมายดังกล่าวเป็นการสั่งการจากบนลงล่าง (Top-down Policy) ซึ่งไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างในบริบทการดำรงชีวิตของชาวประมงพื้นบ้าน ที่อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำการประมง ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดที่ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติการดำรงชีพ เช่น การกำหนดพื้นที่ 3 ไมล์ทะเลที่ชาวประมงพื้นบ้านสามารถทำการประมงได้ ฯลฯ การจำกัดนี้ไม่สอดคล้องกับวิถีการทำประมงที่ต้องการ

พื้นที่ที่หลากหลายตามฤดูกาลและชนิดสัตว์น้ำ ดังนั้นควรสร้างความสอดคล้องระหว่างกติกาชุมชนกับกฎหมายของรัฐ โดยมองว่าการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลควรเป็นกระบวนการที่ชุมชนและรัฐร่วมกันจัดการ ในลักษณะของการมีส่วนร่วม (Co-management) โดยภาครัฐไม่เพียงแต่เป็นผู้บังคับใช้กฎหมาย แต่ควรมีบทบาทเป็นที่ปรึกษา ช่วยชี้แนะแนวทางเพื่อให้กติกาชุมชนสอดคล้องกับกฎหมายระดับชาติ ในการร่วมมือกันเช่นนี้ ชุมชนจะสามารถรักษาทรัพยากรท้องถิ่นและดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของพวกเขาได้ ขณะเดียวกัน ภาครัฐก็สามารถปกป้องทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่ขัดแย้งกับการดำรงชีพของชาวบ้าน จึงควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนากฎหมายหรือกติกาที่มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น นอกจากนี้ การพัฒนาระบบการจัดการร่วมโดยอาศัยทั้งภูมิปัญญาชาวบ้านและวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ จะช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรที่ยั่งยืนและลดข้อขัดแย้ง

นอกจากนี้ ความขัดแย้งระหว่างมุมมองของชาวประมงพื้นบ้านและนักวิชาการภาครัฐเกี่ยวกับปัญหาการลากกระพวนในเขตชายฝั่งทะเลสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างในหลักคิดและประสบการณ์ ซึ่งปัญหานี้สามารถพิจารณาความเชื่อมโยงระหว่างกติกาชุมชนและกฎหมายของรัฐเพื่อจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน ชาวประมงพื้นบ้านมองว่าการลากกระพวนทำลายระบบนิเวศในระยะยาว แต่ภาครัฐมองว่าเป็นการแก้ไขปัญหาในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น แนวทางที่เชื่อมโยงคือการร่วมมือระหว่างชุมชนและภาครัฐ โดยภาครัฐทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในการพัฒนากติกาชุมชนที่สอดคล้องกับกฎหมายของรัฐ ทั้งสองฝ่ายควรร่วมมือกันในการพิจารณาเงื่อนไขและกติกาที่ตอบสนองทั้งต่อความยั่งยืนของระบบนิเวศและความเป็นอยู่ของชาวประมง การสร้างความเข้าใจร่วมกันนี้จะช่วยให้การจัดการทรัพยากรชายฝั่งเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องและไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างมุมมองที่แตกต่าง

3.4 การบริหารจัดการภาคีเครือข่าย เป็นการรวมกลุ่มที่มีฐานคิดและองค์ความรู้ที่หลากหลายด้วยความสมัครใจ เพื่อทำกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย เช่น การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมประเมินผล ฯลฯ โดยมีความสัมพันธ์แนวราบ และมีความเสมอภาค สามารถเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง สามารถพิจารณาการบริหารจัดการภาคีเครือข่ายดังกล่าวที่สำคัญ ได้ดังนี้

3.4.1 หน่วยงานภาครัฐ ในที่นี้ได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชาวประมงพื้นบ้าน แหลมสิงห์ ได้แก่ หน่วยงานสำนักงานประมงจังหวัดจันทบุรี และสำนักงานเจ้าท่าจังหวัดจันทบุรี กล่าวคือ การบริหารจัดการภาคีเครือข่ายคือการนำภาคีภาครัฐเข้ามาในลักษณะที่ปรึกษาด้านกฎหมายประมงและการดำเนินการจัดแจ้งใบอนุญาตทำการประมง รวมถึงปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อจำกัดต่าง ๆ ที่ชาวประมงพื้นบ้านสามารถสะท้อนไปยังเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานรับผิดชอบ เพื่อนำไปสู่การแก้ไข ปรับปรุงการดำเนินกฎหมายหรือนโยบายของภาครัฐต่อไป (นาย ฉ นามสมมติ (เจ้าหน้าที่สำนักงานประมงจังหวัดจันทบุรี),

สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2567; นาย ช นามสมมติ (เจ้าหน้าที่สำนักงานเจ้าท่าจังหวัดจันทบุรี), สัมภาษณ์, 28 มิถุนายน 2567)

3.4.2 หน่วยงานภาคเอกชน ในที่นี้ได้แก่ หน่วยงาน เจ้าของกิจการ หรือผู้ประกอบการ ซึ่งภาคีดังกล่าวจะมีความสำคัญในด้านการสนับสนุนกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลของชาวประมงพื้นบ้านแหลมสิงห์ หรือการประชาสัมพันธ์กิจกรรมให้กับสาธารณชนภายนอกได้รับรู้ เนื่องจากภาคเอกชนบางแห่งจะมีงบสำหรับการทำกิจกรรมเพื่อสาธารณะ งบดังกล่าวจะสามารถนำมาพัฒนาและต่อยอดการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลให้กับชาวประมงพื้นบ้านได้ (นาง ฅ นามสมมติ (ผู้ประกอบการร้านสะดวกซื้อแหลมสิงห์), สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2567)

3.4.3 หน่วยงานมหาวิทยาลัย ในที่นี้ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี และมหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตจันทบุรี เป็นต้น ซึ่งภาคีดังกล่าวจะมีความสำคัญในด้านวิชาการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเล หรือการทำข้อมูลวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการสร้างนวัตกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลให้กับชาวประมงพื้นบ้าน ทั้งนี้ภาคีเครือข่ายดังกล่าวจะสามารถนำมาผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาชาวบ้านและข้อมูลในเชิงวิชาการ จะส่งผลให้การบริหารจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำชายฝั่งทะเลแหลมสิงห์มีความยั่งยืนทางนิเวศได้ในระยะยาว

3.4.4 หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในที่นี้ได้แก่ เทศบาลตำบลปากน้ำแหลมสิงห์ องค์การบริหารส่วนตำบลบางกระไชย และองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเปริด ซึ่งภาคีดังกล่าวจะมีความสำคัญในด้านในการบริการสาธารณะระดับท้องถิ่น (Local Affairs) เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับท้องถิ่น โดยเฉพาะ และเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่น โดยจะมีลักษณะเป็นกิจกรรมที่ตอบสนองคนในท้องถิ่น ทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม การอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ การอำนวยความสะดวก หรือการสนับสนุนในเชิงนโยบายในการบำรุงรักษาพื้นที่ชายฝั่งทะเล และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน เพื่อสร้างความเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้ (นาย ช นามสมมติ (นายกเทศมนตรีตำบลปากน้ำแหลมสิงห์), สัมภาษณ์, 27 มีนาคม 2567)

3.5 ผู้ใช้ทรัพยากร คือ กลุ่มของชาวประมงพื้นบ้านในบริเวณพื้นที่สามไมล์ทะเล ของอำเภอแหลมสิงห์ ได้แก่ (กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านแหลมสิงห์, สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2567)

3.5.1 กลุ่มประมงพื้นบ้านปากน้ำแหลมสิงห์ เป็นกลุ่มประมงพื้นบ้านที่รวมกลุ่มกันอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเล โดยเฉพาะการนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาการทำบ้านปลาหรือซั้งกอ จากทางภาคใต้ มาปรับใช้ในพื้นที่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 จนพบความเปลี่ยนแปลงของสัตว์น้ำที่เพิ่มมากขึ้น มีการอนุรักษ์สัตว์น้ำเมื่อพบปูไข่นอกกระดองก็จะปล่อยคืนสู่ทะเลเพื่อนำไปสู่การขยายพันธุ์ต่อไป ซึ่งกลุ่มประมงดังกล่าวมีหน่วยงานสนับสนุน ได้แก่ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมประมง เทศบาลตำบลปากน้ำแหลมสิงห์ และภาคเอกชน

3.5.2 กลุ่มประมงพื้นบ้านบางกระไชย เป็นกลุ่มประมงพื้นบ้านที่ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเล ทำธนาคารปู ปลูกป่าชายเลน และปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ซึ่งกลุ่มได้จัดตั้งขึ้นเพื่อเสริมสร้างการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านให้กับสมาชิกชุมชน และอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง อย่างยั่งยืน ซึ่งมีหน่วยงานสนับสนุน ได้แก่ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง องค์การบริหารส่วนตำบลบางกระไชย กรมประมง และภาคเอกชน ทั้งนี้ กลุ่มชาวประมงดังกล่าวมีกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเล ได้แก่ การทำธนาคารปู การปลูกป่าชายเลน การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ และการเก็บขยะบริเวณชายฝั่งทะเล

3.5.3 กลุ่มประมงพื้นบ้านเกาะแมว เป็นกลุ่มประมงพื้นบ้านที่ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เพื่อการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ รวมถึงให้ชุมชนมีความสามัคคีร่วมกัน โดยมีหน่วยงานสนับสนุน ได้แก่ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมประมง มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี และเทศบาลตำบลปากน้ำแหลมสิงห์ ทั้งนี้ มีกิจกรรมที่อนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลจนได้รับรางวัล ได้แก่ ธนาคารปูม้า ปักไม้ไผ่ชะลอคลื่น ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ และปลูกป่าชายเลน

3.5.4 กลุ่มประมงพื้นบ้านเกาะเบริด เป็นกลุ่มประมงพื้นบ้านที่ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านให้กับสมาชิกชุมชนและการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่างยั่งยืน และมีหน่วยงานที่สนับสนุน ได้แก่ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมประมง องค์การบริหารส่วนตำบลบางกระไชย และภาคเอกชน ทั้งนี้ กิจกรรมของทางกลุ่มอนุรักษ์ที่ทำประจำ ได้แก่ การเก็บขยะในแนวชายฝั่งทะเล การดูแลหุ่นปะการังที่เกาะกวาง ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ และแจ้งข่าวสัตว์ทะเลหายากเกยตื้น

กล่าวโดยสรุป ตัวแบบการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมของชาวประมงพื้นบ้าน อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี เป็นตัวแบบที่ใช้การสังเคราะห์จากองค์ความรู้ทางทฤษฎีและองค์ความรู้จากภูมิปัญญาชาวประมงพื้นบ้าน รวมถึงเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เป็นการลดช่องว่างเกี่ยวกับปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลที่ผ่านมา ทั้งนี้ ความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ในตัวแบบจะเกิดขึ้นได้ต้องมีการขับเคลื่อนจากผู้มีส่วนใช้ทรัพยากรและผู้ที่เกี่ยวข้องในฐานะผู้รักษาทรัพยากรดังเช่นภาครัฐ ซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมดังกล่าว เป็นการขับเคลื่อนไปพร้อม ๆ กันระหว่างชาวประมงพื้นบ้านและหน่วยงานภาครัฐ รวมไปถึงการสร้างกติกาสังคมเพื่อการบริหารจัดการภายใน และการใช้ภาคีเครือข่ายในการบริหารจัดการภายนอก ให้มีความสัมพันธ์กันในลักษณะเชื่อมโยง ดังนั้น หากชาวประมงพื้นบ้านในอำเภอแหลมสิงห์สามารถนำตัวแบบการบริหารจัดการร่วมในพื้นที่ชายฝั่งทะเลมาปรับใช้ในพื้นที่ จะสามารถเกิดความยั่งยืนทางนิเวศและสร้างความมั่นคงทางรายได้และลดความเหลื่อมล้ำทางการใช้ทรัพยากรร่วมกันได้

อภิปรายผล

เมื่อพิจารณาถึงตัวแบบการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมบนฐานการสร้าง ความมั่นคงทางนิเวศ อย่างยั่งยืนของชาวประมงพื้นบ้าน อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี ได้ถูกนำมาสังเคราะห์เข้ากับแนวคิด นิเวศสังคมของอีลินอร์ ออสโตรอม (Ostrom, 1999) ซึ่งเป็นทฤษฎีในเชิงระบบบริหารจัดการ โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิด 2 ระดับในการนำมาปรับให้เข้ากับบริบทชุมชนประมงพื้นบ้าน คือ ในระดับของชุมชนจะใช้ แนวคิดชุมชนจัดการตนเอง (Community Self-Governance) ส่วนในระดับสังคมซึ่งใหญ่กว่าชุมชนจะใช้ แนวคิดการบริหารจัดการร่วม (Co-governance) ที่เรียกว่า การบริหารจัดการอำนาจหลายศูนย์ (Polycentric Governance) นั่นคืออำนาจของกฎหมายภาครัฐ เพื่อที่จะทำให้เกิดกติกาสังคมชุมชนประมงพื้นบ้าน ได้รับการร่วมมือกับภาครัฐในฐานะผู้ถือกฎหมายประมงที่ใช้บังคับในเชิงนโยบาย ซึ่งข้อค้นพบของอีลินอร์ ออสโตรอมจากการศึกษาชุมชนผู้ใช้ทรัพยากรจากทั่วโลก พบว่า ผู้ใช้ทรัพยากรสามารถจัดการทรัพยากร ร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนการจัดการทรัพยากรโดยภาครัฐจะมีประสิทธิภาพต่ำกว่าการจัดการโดย องค์การชุมชน ซึ่งแนวคิดนี้แสดงให้เห็นว่าการให้ชุมชนเข้ามามีสิทธิในการจัดการทรัพยากรเป็นเรื่องที่จะยัง ประโยชน์ให้กับทรัพยากรมากกว่า

ผลการวิจัยในประเด็นแนวคิดชุมชนจัดการตนเอง ของอีลินอร์ ออสโตรอม ในส่วนของกติกา ระดับปฏิบัติการ (Operational Rules) ที่นำมาปรับใช้กับชาวประมงพื้นบ้านแหลมสิงห์ ในฐานะผู้ใช้ ทรัพยากรที่มีสิทธิในการเข้าถึงการใช้ทรัพยากร (Right to Access) สิทธิในการใช้ประโยชน์ (Right to Withdrawal) และสิทธิในการจัดการ (Right to Management) นั้น พบว่า บริบทของชาวประมงพื้นบ้าน แหลมสิงห์มีความสอดคล้องกับแนวคิดนิเวศสังคมของอีลินอร์ ออสโตรอม ทำให้การจัดการทรัพยากรมี ความเป็นไปได้และอาจจะมีประสิทธิภาพดี หากการบริหารจัดการและกฎกติกาในการจัดการนั้น ดำเนินการโดยผู้ใช้ทรัพยากรอย่างสมัครใจเอง เพราะพวกเขาสามารถร่วมมือกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วม ที่ดีสำหรับทุกฝ่ายได้ หากมีโอกาสได้ร่วมพูดคุยตกลงกัน เนื่องจากผู้ใช้ทรัพยากรมีความรู้ในเชิงพื้นที่ของ ระบบนิเวศ และรู้จักกับผู้ใช้ทรัพยากรคนอื่นก็จะทำให้สามารถออกแบบกติกาที่เป็นที่ยอมรับและเหมาะสมกับ บริบทในพื้นที่ด้วย

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาองค์ความรู้ใหม่ที่เพิ่มเติมจากตัวแบบดังกล่าวและมีความสำคัญต่อ การบริหารจัดการร่วมนั่นคือ ภาคีเครือข่าย นอกจากภาครัฐ และภาคเอกชน ตามแนวคิดของออสโตรอม ที่มองว่าเมื่อสมาชิกไม่สามารถจัดการทรัพยากรร่วมภายในชุมชนของตนได้ จึงจำเป็นต้องมีปัจจัย ภายนอกเข้ามาจัดการ ซึ่งก็คือ รัฐหรือมิเช่นนั้นก็ต้องเป็นภาคเอกชน ในกรณีที่เป็นรัฐนั้น รัฐมีข้อได้เปรียบ ในการจัดการทรัพยากรสินสาธารณะ เนื่องจากเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะดูแลทรัพยากรสินของส่วนรวมอยู่แล้ว รวมทั้ง รัฐรวมศูนย์ยังสามารถจัดการทรัพยากรสินสาธารณะด้วยมาตรฐานเดียวกัน อีกทั้งมีความพร้อมด้าน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และบุคลากร ส่วนภาคเอกชนนั้นสามารถเข้าไปจัดการทรัพยากรสินสาธารณะ โดยผ่านการสัมปทานการเช่าหรือการได้รับโอนเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล อันจะทำให้ภาคเอกชนมีสิทธิ

อัศวิน แก้วพิทักษ์ และคณะ

อำนาจเต็มในการดำเนินการพร้อมกับการกีดกันบุคคลภายนอกมิให้เข้ามาใช้ประโยชน์ เพื่อให้การจัดการทรัพยากรดินส่วนบุคคลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งจากการวิจัยพบว่า เครื่องข่ายที่สำคัญและมีความจำเป็นอย่างมากในปัจจุบันนั้นคือ หน่วยงานมหาวิทยาลัยและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากหน่วยงานมหาวิทยาลัยจะมีข้อมูลทางวิชาการและมีความเป็นกลางในการแสวงหาความรู้ความจริง รวมไปถึงงานวิจัยที่สามารถช่วยให้ชาวประมงพื้นบ้านเห็นปรากฏการณ์ที่เป็นจริง ไม่ถูกนำไปเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจและถูกครอบงำในการบิดเบือนข้อมูลทางทรัพยากร ส่วนหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะมีความแตกต่างจากหน่วยงานภาครัฐดังเช่นเจ้าหน้าที่จากกรมประมง กรมเจ้าท่าที่จะต้องนำนโยบายจากส่วนกลางลงไปปฏิบัติ แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีมิติความสัมพันธ์กับชาวบ้านมากกว่าในแง่ของการบริการสาธารณะที่เป็นหน่วยงานสนับสนุนกิจกรรมหรือการอนุรักษ์ทรัพยากรตามอำนาจและหน้าที่ที่พึงกระทำ ดังนั้น การบริหารจัดการภาคีเครือข่ายของตัวแบบดังกล่าวจึงต้องมีหน่วยงานมหาวิทยาลัยและหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าไปร่วมด้วยจึงจะทำให้เกิดความสมบูรณ์ในกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมชายฝั่งทะเลแหลมสิงห์ในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยผู้วิจัยได้พัฒนาข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรร่วมบริเวณชายฝั่งทะเลต่อไป ดังนี้

- 1) ควรสร้างกลไกในเชิงนโยบายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในลักษณะการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย กรณีการผลักดันกฎหมายที่มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการชายฝั่งทะเล
- 2) ควรกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการลดเขตทะเลชายฝั่งให้มีการศึกษาในลักษณะงานวิจัยร่วมกับเวทีรับฟังปัญหาของชาวบ้าน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ชัดเจนและสามารถตอบสนองต่อเจตนารมณ์ของกฎหมายได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรเน้นการวิจัยในเชิงบูรณาการความรู้จากหลายภาคส่วน เช่น ภาครัฐ นักวิจัยท้องถิ่น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ชุมชน ฯลฯ เพื่อพัฒนากลไกการจัดการทรัพยากรที่มีความยั่งยืน มีการจัดตั้งคณะกรรมการท้องถิ่นร่วมกับชุมชนที่สามารถพัฒนานโยบายร่วมกันในการกำหนดเขตการทำประมง การจำกัดการจับสัตว์น้ำตามฤดูกาล และการสร้างเขตอนุรักษ์เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศ
- 2) ควรเน้นการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเล ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่นในการฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลโดยเฉพาะในเขตประมงพื้นบ้าน โดยมีการจัดตั้งโครงการ

ร่วม เช่น โครงการสร้างบ้านปลาและการปลูกป่าชายเลน ฯลฯ เพื่อเสริมสร้างระบบนิเวศที่ยั่งยืน นอกจากนี้ ยังสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยเชื่อมโยงประมงพื้นบ้านกับตลาดที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

3) ควรเน้นงานวิจัยพัฒนาเครือข่ายตลาดสีเขียว (Green Market) ที่สนับสนุนการซื้อขายสินค้าประมงพื้นบ้านที่มีการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยสร้างความเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตในชุมชนประมงกับผู้บริโภคที่ให้ความสำคัญกับผลิตภัณฑ์ที่มาจากประมงอย่างรับผิดชอบ การเชื่อมโยงนี้อาจผ่านตลาดออนไลน์ การค้าชุมชน หรือการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับ

ข้อค้นพบองค์ความรู้ใหม่จากการศึกษา พบว่า การบริหารจัดการทรัพยากรร่วมในชุมชนประมงพื้นบ้าน โดยเฉพาะในบริบทของการจัดการทรัพยากรชายฝั่งตามแนวคิดของออสเตรเลีย นำเสนอว่าหากสมาชิกในชุมชนไม่สามารถจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ร่วมกันได้ จะต้องมีการเข้ามาช่วยจัดการจากภายนอก โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลักมักจะเป็นภาครัฐหรือภาคเอกชนนั้น จะพบว่ารัฐมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรสินสาธารณะเนื่องจากเป็นหน้าที่โดยตรงและมีอำนาจในการบริหารจัดการด้วยมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ อีกทั้งรัฐยังมีทรัพยากรที่จำเป็น อาทิ งบประมาณ บุคลากร และอุปกรณ์ เพื่อสนับสนุนการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับภาคเอกชนนั้น การจัดการทรัพยากรร่วมมักเกี่ยวข้องกับการเช่าหรือการได้รับกรรมสิทธิ์ทรัพยากร ซึ่งทำให้มีสิทธิในการบริหารจัดการแบบเฉพาะตัวและสามารถกีดกันผู้อื่นไม่ให้เข้ามาใช้ประโยชน์ทรัพยากรดังกล่าวได้ วิธีนี้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการจัดการทรัพยากรโดยตรง

อย่างไรก็ตาม ในการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมในชุมชนชายฝั่งแหลมสิงห์ ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้าน การมีเพียงรัฐหรือภาคเอกชนเข้ามาจัดการอาจไม่เพียงพอ ภาคีเครือข่ายที่ควรเข้ามามีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้นในปัจจุบันคือหน่วยงานมหาวิทยาลัยและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยมีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูลเชิงวิชาการที่เป็นกลางและเชื่อถือได้ งานวิจัยจากมหาวิทยาลัยสามารถช่วยให้ชุมชนเห็นปรากฏการณ์จริงเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ และช่วยให้ชาวประมงพื้นบ้านไม่ถูกครอบงำโดยผู้มีอำนาจหรือการบิดเบือนข้อมูลทางทรัพยากร นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยยังมีความสามารถในการวิจัยและพัฒนาแนวทางในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรในระยะยาว และในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองก็มีบทบาทที่สำคัญไม่แพ้กัน เพราะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชนท้องถิ่นมากกว่าหน่วยงานรัฐส่วนกลาง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่เพียงแต่ทำหน้าที่บริหารจัดการทรัพยากรตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนกิจกรรมและการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ อาทิ การให้บริการสาธารณะและการทำงานร่วมกับชุมชนในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น

อัศวิน แก้วพิทักษ์ และคณะ

ด้วยเหตุนี้ การบริหารจัดการทรัพยากรร่วมในพื้นที่ชายฝั่งแหลมสิงห์ จำเป็นต้องมีความร่วมมือในลักษณะภาคีเครือข่ายจากทั้งรัฐ ภาคเอกชน มหาวิทยาลัย และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคีเครือข่ายที่หลากหลายนี้จะช่วยสร้างระบบการบริหารจัดการที่สมบูรณ์และมีความยั่งยืนมากขึ้น การทำงานร่วมกันของหน่วยงานต่าง ๆ จะช่วยให้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนประมงมีประสิทธิภาพสูงสุด ทั้งในแง่ของการอนุรักษ์ การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2562, 20 พฤศจิกายน). กำหนดเครื่องมือทำการประมง วิธีการทำการประมง และพื้นที่ทำการประมง ที่ห้ามใช้ทำการประมงในที่จับสัตว์น้ำเขตทะเลชายฝั่ง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอนพิเศษ.
- ชัยันต์ วรธนะภูติ. (2541). รัฐกับชุมชนในกระบวนการพัฒนาชนบทไทย: การวิจัยเชิงมานุษยวิทยา. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมการพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชล บุญนาค. (2555). การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง: กรณีศึกษาชุมชนประมงพื้นบ้านในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชาย โปธิสิตา (2554). ศิลปะการวิจัยเชิงคุณภาพ: มุมมองและประสบการณ์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- พรเทพ ทองดี. (ม.ป.ป.). การศึกษาผลกระทบจากมาตรการแก้ไขปัญหาทำประมงผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม (IUU Fishing) ที่มีต่อกลุ่มประมงพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร. รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคณะ. (2561). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการแก้ไขการประมงผิดกฎหมาย ขาดการรายงานและไร้การควบคุม: กรณีศึกษาพื้นที่ภูมิโนแควอ่าวตราด จังหวัดตราด. ชลบุรี: คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สมาคมรักษ์ทะเลไทย.(2563). บ้านปลา(ซั้งกอ) เป็นมากกว่าการอนุรักษ์. วันที่ค้นข้อมูล 20 สิงหาคม 2566, เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/thaiseawatch/photos>
- สำนักงานเจ้าท่าภูมิภาคสาขาจันทบุรี. (2567). ประชุมรับฟังความคิดเห็นเขตทะเลชายฝั่งบริเวณหินบอยเซิน. วันที่ค้นข้อมูล 27 มีนาคม 2567, เข้าถึงได้จาก <https://chanthaburi.md.go.th/2024/03/27>
- อัศวิน แก้วพิทักษ์. (2558). บทบาท ผลกระทบ และมาตรการแก้ไขเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติในเขตชุมชน

ชาวประมงของจังหวัดชายแดนไทย - กัมพูชา: กรณีศึกษา อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี.
วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

ภาษาอังกฤษ

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Ostrom, E. (1999). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge University Press.

สัมภาษณ์

กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านแหลมสิงห์. (2567, 22 พฤษภาคม). สัมภาษณ์.

เจ้าหน้าที่สำนักงานประมงจังหวัดจันทบุรี. (2567, 11 มกราคม). สัมภาษณ์.

นาย ก นามสมมติ. (2566, 20 ตุลาคม). นายกสมาคมประมงพื้นบ้าน, สัมภาษณ์.

นาย ก นามสมมติ. (2567, 11 มกราคม). นายกสมาคมประมงพื้นบ้าน, สัมภาษณ์.

นาย ข นามสมมติ. (2567, 9 กุมภาพันธ์). ชาวประมงพื้นบ้านเกาะเบริด, สัมภาษณ์.

นาย ข นามสมมติ. (2567, 24 มีนาคม). ชาวประมงพื้นบ้านเกาะเบริด, สัมภาษณ์.

นาย ข นามสมมติ. (2567, 28 มิถุนายน). ชาวประมงพื้นบ้านเกาะเบริด, สัมภาษณ์.

นาย ค นามสมมติ. (2567, 11 มกราคม). ชาวประมงพื้นบ้านบางกระบือ, สัมภาษณ์.

นาย จ นามสมมติ. (2567, 17 ธันวาคม). ชาวประมงพาณิชย์แหลมสิงห์, สัมภาษณ์.

นาย ฉ นามสมมติ. (2567, 11 มกราคม). เจ้าหน้าที่สำนักงานประมงจังหวัดจันทบุรี, สัมภาษณ์.

นาง ช นามสมมติ. (2567, 25 มีนาคม). เจ้าหน้าที่สำนักงานประมงจังหวัดจันทบุรี, สัมภาษณ์.

นาย ฉ นามสมมติ. (2567, 10 มิถุนายน). เจ้าหน้าที่สำนักงานประมงจังหวัดจันทบุรี, สัมภาษณ์.

นาย ช นามสมมติ. (2567, 28 มิถุนายน). เจ้าหน้าที่สำนักงานเจ้าท่าจังหวัดจันทบุรี, สัมภาษณ์.

นาย ซ นามสมมติ. (2567, 27 มีนาคม). นายกเทศมนตรีตำบลปากน้ำแหลมสิงห์, สัมภาษณ์.

นาง ฌ นามสมมติ. (2567, 11 มกราคม). ผู้ประกอบการร้านสะดวกซื้อแหลมสิงห์, สัมภาษณ์.

นายกเทศมนตรีตำบลปากน้ำแหลมสิงห์. (2567, 27 มีนาคม). สัมภาษณ์.